

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Советының 2019 елның 30 сентябрьның 56/1 санлы карарына 1 кушымта

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы
«Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге
УСТАВЫ

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 маддә. Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме – Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба текст буенча – җирлек).

3. Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Тукай муниципаль районы составына керә.

2 маддә. Җирлекнең территориаль бүленеше

1. Җирлек территориясе составына, Мәләкәс авылы, Иске Җирекле авылы, Яңа Җирекле авылы, Калинин авылы, Куаклы авылы керә.

2. Җирлекнең административ үзәге булып Мәләкәс авылы тора.

3. Җирлек чикләре Татарстан Республикасының «Тукай муниципаль районы муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 январендәге 42-ТРЗ санлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Җирлек территориясе составына җирләр милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә бәйсез рәвештә керә.

5. Җирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Законы нигезендә гамәлгә ашырыла.

3 маддә. Җирлектә халыкның җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирлектә жирле үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формаларында, шулай ук әлеге уставта каралган сайлап куелган һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.

2. Гражданныр жирле үзидарәне турыдан-туры, шулай ук үз вәкилләре аша тормышка ашыруда женескә, расага, милләткә, телгә, чыгышка, милек һәм вазифаи хәлгә, дингә мөнәсәбәткә, карашларга, ижтимагый берләшмәләргә керүгә бәйсез рәвештә тигез хокукларга ия.

Даими яисә күп вакыт жирлек территориясендә яшәүче чит ил гражданныр Россия Федерациясенәң халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә жирле үзидарәне тормышка ашырганга хокукларга ия.

3. Гражданныр турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларына мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәр кешегә турыдан-туры аның хокукларына һәм ирекләренә кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр дә законда башкасы каралмаган булса, гражданныр тарафыннан жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында башка тулы һәм дөрес мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә бурычлы.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакуләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән гражданнырга жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерү, гомуми файдаланудагы транспорт эше, торак-коммуналь хужалык, социаль-мәдәни һәм халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәрен үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклау торышы, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, судта жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмауларына) дөгъва белдерергә хокуклы.

4 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек Башлыгы, жирлек Башкарма комитеты керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 маддә. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

- 1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;
- 2) жирлек салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм бетерү;
- 3) муниципаль милектә булган милеккә ия булу, файдалану һәм аның белән идарә итү;
- 4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итү;
- 5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;
- 6) авыл жирлегендә яшәүчеләрнең ялын оештыруга шартлар тудыру һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү;
- 7) жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тудыру, жирлектә рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын оештыру;
- 8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;
- 9) жирлек территориясен төзекләндрерү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, әлегә кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндрерүне оештыру;
- 10) адресация объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль билгеләнештәге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара, муниципаль районның жирле билгеләнешендәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структуралары элементларына атамалар бирү, әлегә атамаларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, дәүләт адрес реестрында мәгълүмат урнаштыру;
- 11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләрү буенча чаралар оештыру һәм тормышка ашыру;
- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыру;
- 14) каты көнкүреш калдыкларын жыю (шул исәптән аерып жыю) һәм ташу буенча эшчәнлекне оештыруда катнашу;
- 15) ритуаль хезмәтләрне оештыру һәм күмү урыннарын тәртиптә тоту;
- 16) Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр кысаларында жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне һәм су бүлүне, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;
- 17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә;
- 18) милләтара һәм конфессияара килешүне ныгытуга, жирлек территориясендә яшәрүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм

мәдәниятен үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни жайлашуын тәэмин итүгә, милләтара (этникара) конфликтларны кисәтүгә юнәлтелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкына массакүләм ял итү шартлары тудыру һәм массакүләм ял итү урыннарын төзекләндерү, гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына гражданның ирекле баруын тәэмин итүне дә кертеп.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә Тукай муниципаль районы бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны Тукай муниципаль районы жирле үзидарә органнарына тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

6 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кагылмаган мәсьәләләрне хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) музейлар оештыру;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкару;
- 3) опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләр хокукларын тормышка ашыруга бәйлә эшчәнлекне башкару өчен шартлар тудыру;
- 5) жирлек территориясендә Россия Федерациясе халыкларын милли-мәдәни яктан үстерүгә булышлык итү һәм милләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;
- б) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион эзерләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль янгын сүндерү сагын булдыру;
- 8) туризмны үстерүгә шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәэмин итүдә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы жәмәгать күзәтүе комиссияләренә булышлык итү һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтү;
- 10) 1995 елның 24 ноябрәндәге «Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында» 181-ФЗ санлы Федераль закон нигезендә инвалидларның жәмәгать берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия жәмәгать берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- 11) торақ законнары нигезендә социаль файдалану торақ фондының торақ урыннарын наймга алу килешүләре буенча гражданның муниципаль торақ фондыннан торақ урыннарын бирү;
- 12) жирлек территориясендә яшәүче караучысыз хайваннарны тотып алу һәм карап тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру;

13) хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ санлы Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыру;

14) инвалидларның, сәламәтлекләре чикләнгән затларның физик культураны һәм спортын үстерүгә, адаптив физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү;

15) кулланучылар хокукларын яклау буенча «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 санлы Россия Федерациясе законында каралган чараларны тормышка ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле бюджетлар керемнәре исәбенә (Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм өстәмә норматив чигерүләр буенча салым керемнәре тупланмасыннан тыш) башка мәсьәләләргә хәл итәргә, әгәр дә катнашу федераль законнарда каралган булса, башка дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнашырга, шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрәнә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары тарафыннан вәкаләтләрәнән төшерелеп калдырылмаган башка мәсьәләләргә хәл итәргә хокуклы.

7 мaddә. Жирлекнең муниципальгә хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальгә хезмәттәшлектә катнашуы жирле үзидарә турында федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башкарыла.

8 мaddә. Жирлек жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирлек жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-иқтисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;

3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәшмә һәм башка эш органнарын оештыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында авыл жирлегә Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка төр хезмәттәшлек формалары.

9 мaddә. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына карата таләпләрне, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләүне, муниципаль хезмәт үтү шартларын һәм тәртибен дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ санлы Федераль закон, Муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы, әлеге устав һәм башка муниципаль хокукый актлар белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ФОРМАЛАРЫ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ

Статья 10. Халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру формалары һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

Жирлек халкы жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) жирлек Советы депутатын, жирле үзидарә органының сайланулы әгъзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданның хокукый инициативасы;
- 6) территориаль иҗтимагый үзидарә;
- 7) халык тыңлаулары, иҗтимагый фикер алышулар;
- 8) гражданның жыелышы;
- 9) гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) халык жыены;
- 11) гражданны сораптыру;
- 12) жирле әһәмиятгә аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 13) иҗтимагый (консультатив) советлар төзү;
- 14) гражданның жирле үзидарә органнарына мөрәҗәгатьләре;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

11 маддә. Жирле референдум

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне халык тарафыннан турыдан-туры хәл итү максатыннан, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле референдум үткәрелә.

2. Жирле референдум «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ санлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ санлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ санлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирлекнең барлык территориясендә үткәрелә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнаша ала. Россия Федерациясенә халыкара килешүләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле референдумда Россия Федерациясе гражданны катнашкан шартларда катнаша. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә катнаша.

4. Жирле референдум билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан түбәндәгеләрнең инициативасы буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка иҗтимагый берләшмә;

3) Жирлек Советы һәм жирлек башлыклары.

5. Әлеге маддәнең 4 өлеше 2 пункттында күрсәтелгән гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативасы буенча референдум үткәрү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имза жыю тора, имзалар саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә тиеш, әмма имза егерме биштән дә ким булмаска тиеш.

6. Жирлек Советы һәм жирлек Башлыгы тарафыннан уртак тәкъдим ителгән референдум үткәрү инициативасы жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны аны билгеләү буенча документлар кәргән көннән алып 30 көн эчендә билгели.

Жирле референдум кабул ителгән вакыт кысаларында жирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнының мөрәжәгәте, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый оешмалар, жирлек Башлыгы, Татарстан Республикасының дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә Тукай районы прокуроры мөрәжәгәте нигезендә суд аша билгеләнә. Суд белән билгеләнгән жирле референдум жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәрүне тәмин итү Татарстан Республикасының

дәүләт хакимияте башкарма органы яки жирле референдумны үткәрүне тәэмин итү суд белән билгеләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү нәтижәләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Яңа пос., Үзәк ур., 1 й. (административ бина); Әжмәкәй авылы, Үзәк ур., 35А й. (авыл клубы бинасы); Иске Гәрдәле авылы, Үзәк ур., 46А.й. (авыл клубы бинасы); Яңа Сарайлы авылы, Үзәк ур., 51А й. (авыл клубы бинасы) яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри гамәлгә ашырылырга тиеш, аның нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның жаваплы затлары, жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануы таләп ителми.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге уставта билгеләнгәнчә вәкаләтләренәң үзара чикләнгән нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турында карарга, шулай ук референдумда кабул ителгән карарга гражданныр жирле үзидарә органнары, Тукай районы прокуроры һәм федераль закон нигезендә дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12 маддә. Муниципаль сайлаулар

1. Муниципаль сайлаулар жирлектә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советына депутатлар сайлау максатыннан үткәрелә.

2. Жирлек Советы депутаты итеп сайлау көненә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданы сайлана ала.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турында карар сайлау көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар, аны кабул иткән көннән алып 5 көннән дә соңга калмыйча, массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми бастырылырга тиеш.

Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар жирлек сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм уздыру аларның компетенциясе чикләрендә сайлау комиссияләренә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлау 2002 елның 12 июнендәге «Россия Федерациясе гражданныр сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 67-ФЗ санлы Федераль законда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелгән бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр бер мандатлы сайлау округында жирлек Советы депутатларын сайлауларда тавыш бирү берәр кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процент тавышын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар алган тавышларның саны тигез булганда, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советына депутатлар сайлаулар нәтижәләре түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

13 маддә. Жирлек Советы депутатын, жирлек Башлыгын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлыгы гамәлдәге законнар һәм әлеге устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу нигезләре булып сайлаучыларның депутатка карата ышанычын шик астына куя торган һәм депутат вазыйфаларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы вазыйфасын яисә жирлек Башлыгы вазыйфаларын үтәмәүдә чагылган, суд тәртибендә расланган хокукка каршы конкрет карарлары яки гамәлләре (гамәл кылмавы), жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуы һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе законнарын һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларын үтәмәү тора.

3. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын тәкъдим итү һәм аны хуплау өчен гражданнардан имза жыю өчен, муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия 10 кешедән дә ким булмаган инициатив төркем оеша.

5. Инициатив төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү үтенече белән мөрәжәгать итә. Инициатив төркемнең үтенеч кәгазидә жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирлек

Башлыгын чакыртып алу өчен нигез булырлык законга каршы эшлэнгән конкрет карары яки эшчәнлеге (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, исем, фамилия, атасының исеме, туу датасы һәм урыны, паспортның яисә паспортны алыштыра алырлык башка документның сериясе, номеры һәм бирү датасы, документ биргән оешманың исеме, коды, шулай ук инициатив төркемнең һәрбер ағзасының һәм инициатив төркем исеменнән жирлек территориясендә эш йөртергә вәкаләтле затларның яшәү урыннары адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенеч кәгазенә аның барлык ағзалары кул куярга тиеш. Үтенеч кәгазенә депутатның законга каршы эшлэнгән конкрет карарын яки эшчәнлеген (гамәл кылмавын) раслаган суд карары теркәлергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын яклап имза жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткөрү өчен законда билгелэнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ санлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, жирле референдум үткөрү өчен законда билгелэнгән тәртиптә уздырыла.

8. Жирлек сайлау комиссиясе инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә, жирлек Советының тиешле депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасы, жирлек Башлыгы аны чакыртып алу өчен нигез итеп бирелә торган шартлар турында аңлатма бирергә, кирәкле документлар тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутатка, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасына, жирлек Башлыгына сайлау комиссиясенен, жирлек Советының утырышына кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны үткөрү вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасы, жирлек Башлыгы аны чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, сайлаучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак чыгарылган шартлар турында аңлатма бирү максатында, инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасы, жирлек Башлыгы чакырып алынган дип санала.

11. Авыл жирлеге Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы ағзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы,

Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

12. Жирлек сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми йомгак ясаганнан соң, биш көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына, жирле үзидарәнең сайланулы орган әгъзасына, жирлек Башлыгына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

14 маддә. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору буенча тавыш бирү әлеге үзгәртүгә, жирлекне үзгәртеп коруга халык ризалыгын алу максатыннан үткәрелә.

2. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ санлы Федераль закон белән билгеләнгән очракларда үткәрелә.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү авыл жирлегә Советы тарафыннан билгеләнә һәм 2002 елның 12 июнендәгә «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 67-ФЗ санлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ санлы Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ санлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда сайлау хокукына ия булган жирлек халкының яки жирлек өлеше халкының яртысыннан артыгы катнашса, үткәрелгән дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирүдә жирлек халкының яки жирлек өлеше халкының яртысыннан артыгы катнашса, халыкның ризалыгы алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижеләре түбәндәгә адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация

челтәрәндә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

15 маддә. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Гражданнар әлеге уставта һәм жирлек Советының норматив хокукый актында билгеләнгән тәртиптә хокукый ижат инициативасына хокуклы.

2. Хокукый инициатива белән сайлау хокукына ия булган жирлек халкының 3 проценттан артмаган санда гражданнарның инициатив төркеме чыгарга мөмкин.

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатында гражданнар хокуклы:

- хокукый инициатива турында фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча яшәү (эш) урыннары буенча гражданнар жыелышларын һәм башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәргә;

- хокукый инициативаны чыгаруга ярдәм итү өчен имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр булдырырга;

- жирлек халкының имзаларын жыярга һәм хокукый инициативаны чыгаруга теләктәшлек йөзеннән законнарга каршы килмәгән юллар белән агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары хокукый инициативаны тормышка ашыруда гражданнарга ярдәм күрсәтергә бурычлы.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек Советы, жирлек Башлыгы тарафыннан әлеге устав белән билгеләнгән компетенцияләре нигезендә жирлек Советының ачык утырышында кертү көненнән өч ай эчендә мәжбүри карап тикшерелергә тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен баян итү мөмкинлеге бирелергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты карау процедурасы жирлек Советы регламенты, жирлек Башлыгының, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән дәлиләнгән карар рәсми рәвештә гражданнарның инициатив төркеменә хәбәр ителергә тиеш.

16 маддә. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнар жыелышлары һәм конференцияләре үткәру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарэ гражданнарның түбэндәге яшәу территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырылырга мөмкин: күпфатирлы торак йорт подъезды; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәу территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарэ гамәлгә ашырылган территориянең чикләре әлеге территориядә яшәгән халык тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарэ гамәлгә ашырылган территория башка шундый территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарэ үзенең уставы нигезендә юридик зат булырга мөмкин һәм коммерциясез оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт төркөвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

- 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын формалаштыру, вәкаләтләр туктату тәртибе, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләр срогы;
- 4) карарлар кабул итү тәртибе;
- 5) милек алу тәртибе, шулай ук әлеге милек һәм финанс средстволарынан файдалану һәм идарә итү тәртибе;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә мәсьәләләре буенча гражданнар жылышылары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жылышы, әгәр анда тиешле территориядә яшәүчеләрнең уналты яше тулган өчтән береннән ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда гражданнар жылышыларында сайланган, тиешле территориядә яшәүчеләрнең уналты яше тулган кимендә өчтән бер өлешен тәкъдим итүче делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жылышыларының, конференцияләренең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының структурасын билгеләү;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәр һәм чыгымнар сметасын һәм аның үтәеше турында хисапны раслау;

б) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчәнлеге турында хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарэ органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халыкның мәнфәгатьләрен чагылдыра;

2) гражданнарның жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итә;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлтелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданнарның средстволары хисабына, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарэ органнары һәм жирлекнең Башкарма комитеты арасында килешү нигезендә жирлек бюджеты средстволары хисабына гамәлгә ашырырга мөмкин;

4) жирле үзидарэ органнарына (жирлек Советы, жирлек Башлыгы, Башкарма комитетка) бу органнар һәм жирле үзидарэ органнарының вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри рәвештә каралырга тиешле, әлеге карарларны кабул итү аларның компетенциясендә булган муниципаль хокукый акт проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле средстволарны бүлү шартлары һәм тәртибе әлеге устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

17 маддә. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру максатыннан жирлек халкы, жирле үзидарэ органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарэ уставы проектын эшләүче һәм әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданнар жыелышларын чакыруны оештыручы гражданнарның инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданнар жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарэ оештыру турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү белән бәйле мәсьәләләр буенча жирлек Советында гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарәнең уставы теркәлгән мизгелдән территориаль ижтимагый үзидарэ оешкан санала.

18 маддә. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү өчен, гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле тарафыннан жирлек Башлыгына тапшырыла:

1) гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында гариза;

2) территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән, һәр вәкаләтле вәкилнең фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне, паспорт яки граждан паспортын алыштыручы документ сериясе, номеры һәм бирү датасы, яшәү урыны күрсәтелгән гражданнар жыелышы беркетмәсе;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге маддәнең 1 өлешендә билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру таләп ителми.

Вәкаләтле вәкилгә, документлар исемлеге һәм аларны алу датасын күрсәтелгән расписка бирелә.

3. Жирлек Башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар кергән көннән алып ике атна эчендә аны алдан карауны һәм уставны теркәү яки теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы карары проектын эзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан карауда һәм киңәш бирү тавышы хокукы белән жирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы әлеге маддәнең 1 өлешендә күрсәтелгән документларны жирлек Башлыгы алган көннән алып 30 көн эчендә территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү яки теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту нигезләнгән булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып устав нормаларының Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы килүе тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыруның максатка ярашсызлыгын сәбәп итеп, территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча кабул ителгән нигезләнгән карар өч көн эчендә язма формада гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында карар кабул ителгән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турында билге белән гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр, әлеге маддәдә билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлەرгә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

19 маддә. Авыл торак пункты старостасы

1. Жирлектә урнашкан авыл торак пунктында жирле мәсьәләләрне хәл иткәндә, жирле үзидарә органнары һәм авыл халкы арасында үзара бәйләнешне оештыру өчен, авыл торак пункты старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пункты старостасы әлеге авыл торак пункты кәргән жирлек Советы тарафыннан әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасынан халык жыены тәкъдиме буенча билгеләнә.

3. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, жирле үзидарә органнары белән хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйле башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

Татарстан Республикасы законы белән, тарихи һәм башка жирле традицияләрне исәпкә алып, авыл торак пункты старостасы вазыйфасының башка исеме билгеләнергә мөмкин.

4. Авыл торак пункты старостасы итеп түбәндәге зат билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшкә яраклы дип танылган;

3) хөкем ителгән зат.

5. Авыл жирлеге старостасының вәкаләтләр срогы биш ел.

Авыл торак пункты старостасының вәкаләтләре әлеге авыл торак пункты кәргән жирлек Советы карары буенча, халык жыены тәкъдиме буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ санлы Федераль законның 40 маддәсе 10 өлеше 1-7 пунктларында билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл торак пункты старостасы үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән хезмәттәшлек итә, шул исәптән гражданныр жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән, мондый чаралар нәтижәсендә мөрәжәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри карап тикшерелергә тиешле муниципаль хокукый акт проектлары формасында рәсмиләштерелгән тәкъдимнәрне жибәрә;

3) авыл халкына жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләрен хәбәр итә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына халык тыңлаулары һәм жәмәгать фикер алышуларын оештыру һәм үткәрүдә, авыл торак пунктында аларның нәтижәләрен халыкка житкерүдә ярдәм итә;

5) Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек уставында һәм (яки) жирлек Советының норматив хокукый актында каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

7. Авыл торак пункты старостасының эш гарантияләре һәм статусының башка мәсьәләләре Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек уставы һәм (яки) жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

20 маддә. Жәмәгать тыңлаулары, фикер алышулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында муниципаль норматив хокукый акт проектлары буенча фикер алышу өчен жирлектә яшәүчеләр катнашында жирлек Советы, жирлек Башлыгы тарафыннан халык тыңлаулары үткөрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек Советы яки жирлек Башлыгы инициативасы буенча үткөрелә.

Халык яки жирлек Советы инициативасы белән үткөрелгән халык тыңлаулары жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек Башлыгы инициативасы буенча жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) устав проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл тасвирлау формасында, уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү макстында, уставка үзгәрешләр кертелгән очраклардан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) жирлекне үзгәртеп кору турында мәсьәләләр.

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ санлы Федераль законның 13 маддәсе нигезендә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән йә гражданнар жыйнарында белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш.

4. Халык тыңлауларын үткөрү турында карар тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфай заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проекты каралган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш, әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса.

5. Халык тыңлауларын үткөрү турында карар, үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, һәм халык тыңлауларына чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, халык тыңлаулары үткөрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча (әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса) түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й

яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

6. Жирлек территориясендә яшәүчеләр халык тыңлауларын үткәрү турында карар бастырылганнан соң һәм аларны үткәрү көненә кадәр жирлек Башлыгына халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәлә, шул исәптән муниципаль норматив хокукый акт буенча язма тәкъдимнәр һәм искәrmәләр жибәрергә хокуклы. Жирлек Башлыгы кәргән тәкъдимнәрне һәм искәrmәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәrmәләр халык тыңлауларында катнашучыларга житкерелә.

7. Халык тыңлаулары муниципаль норматив хокукый акт проектын карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча (әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса) уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затларны чакырып үткәрелә. Халык тыңлауларында жирлектә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

8. Халык тыңлауларын үткәрү нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри карап тикшерелергә тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Халык тыңлаулары нәтижәләре, кабул ителгән карарның дәлилләнгән нигезләре белән халык тыңлаулары үткәргән соң 5 көннән дә соңга калмыйча (әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса) түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

10. Халык тыңлауларын оештыру һәм үткәрү тәртибе әлеге устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

11. Генераль план проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне ызанлау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яки капитал төзелеш объектыннан шартлы рәхсәт ителгән файдалануга рәхсәт бирү турында карар проектлары, рәхсәт ителгән төзелешнең чик параметрларыннан тайпылуга рәхсәт бирү, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү турында карар проектлары, жир биләмәләреннән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре булмаганда, жир кишәрлекләреннән, капитал төзелеш объектларыннан файдалануның рәхсәт ителгән төрен үзгәртү сораулары буенча оештыру һәм үткәрү тәртибе әлеге устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә торган ижтимагый фикер алышулар яисә халык тыңлаулары үткәрелә.

21 маддә. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү, халыкка жирле үзидарә органнарының эшчәнлегә һәм жирле үзидарә житәкчеләренә эшчәнлегә турында мәғлүмат бирү, территориаль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру өчен жирлек өләше территориясендә гражданнарның жыелышлары үткәреләргә мөмкин.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Гражданнар жыелышы жирлек Советы яки жирлек Башлыгы инициативасы белән үткәрелгәндә, жирлек Советы яки жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышы халык инициативасы буенча үткәрелгәндә, федераль закон, муниципаль берәмлек вәкилләклә органының норматив-хокукый актлары белән билгеләгән тәртиптә муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданнар жыелышы халык инициативасы буенча үткәрелгәндә, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, тиешле территориядә яшәүчеләренә 10 проценттан ким булмаган санында гражданнар төркеме һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренә язма тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аның каравына чыгарылган мәсьәләләр исемлегә, жыелыш үткәрүнең тәкъдим ителгән вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан, әгәр жыелыш уздыру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә, әлегә гражданнарның фамилиясен, исемн, әтисенәң исемн, туган датасын, яшәү адресын күрсәтеп, алар тарафыннан имзаланырга тиеш.

Жирлек Советы үзенәң утырышында гражданнар жыелышын үткәрү турында тәкъдимне карый.

Жирлек Советының, гражданнар жыелышының максатка ярашсызлыгын сәбәп итеп, аны үткәрүдән баш тартырга хокукы юк.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатында, гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны, фикер алышуга чыгарыла торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләргә жыелышка 7 көннән дә соңга калмыйча, массакуләм мәғлүмат чараларыннан, почта хезмәтеннән, фатир саен йөрәп чыгулардан, белдерүләр һәм мөмкин булган башка чаралардан файдаланып хәбәр ителә.

Жирлекнең Башкарма комитеты халык жыелышын әзерләү һәм үткәрүне тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлегә территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия булган гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашырга хокукы гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлауларны үткәргәндә файдаланыла торган Россия Федерациясе

чикләрендә яшәү һәм торы урыны буенча Россия Федерациясе гражданнын теркәү исәбе мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.

Әгәр гражданиннар жыелышында катнашырга хокуклы гражданиннар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, гражданиннар жыелышы хокуклы санала.

Жыелышның карарлары жыелышта катнашучы гражданнынның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданныр жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгать кабул итә ала, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданиннар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затлар сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданиннар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы тарафыннан аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданныр жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга һәм мөрәжәгатьтә булган мәсьәләләргә хәл итү буенча язмача җавап җибәреләргә тиеш.

11. Гражданныр жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданиннар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданныр жыелышы нәтиҗәләре түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка җиткереләргә тиеш: Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

22 маддә. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренән фикерен ачыклау кирәк булган очракта үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасында гражданиннар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданиннар жыелышларын чакыру авыр булганда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданиннар жыелышында катнашу хокукына ия кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очракта үткәрелә.

2. Гражданныр конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатларны сайлау тәртибе әлеге устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек Башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки жирлек Башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яки жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда гражданнар жыелышларында сайланган, тиешле территориядәге уналты яшькә житкән яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өлешен тәкъдим иткән делегатларның өчтән икесе катнашса, хокуклы була. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышлары) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) нәтижәләре түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

23 маддә. Гражданнар жыены

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 маддәсендә каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

- составына күрсәтелгән торак пункт кәргән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча (күрсәтелгән торак пункт территориясенә башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертелүенә китерәчәк) торак пунктта;

- әлеге торак пункт территориясендә үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча жирлек составына керүче торак пунктта;

- авыл торак пункты старостасы кандидатурасын тәкъдим итү, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча авыл торак пунктында.

2. Авыл торак пунктында гражданнар жыены, шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда, конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатында үткәрелергә мөмкин.

3. Әлеге маддәдә каралган гражданнар жыены анда торак пункт яки жирлек халкының сайлау хокукына ия булган яргысыннан артыгы катнашса хокуклы була.

Торак пунктта әлеге торак пунктта сайлау хокукына ия кешеләрнең яртысыннан артыгы бер үк вакытта бергә булу мөмкинлеге булмаса, әлеге устав нигезендә гражданнар жыены гражданнар жыенын үткөрү турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмый торган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта гражданнар жыенында элек катнашкан затлар тавыш бирүнең киләсе этапларында катнашмый. Гражданнар жыены карары аның өчен гражданнар жыенда катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә кабул ителгән дип санала.

4. Гражданнар жыенын үткөрү тәртібе Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы Мәләкәс авыл жирлегенә торак пунктларында гражданнар жыенын эзерләү һәм үткөрү тәртібе турында нигезләмә белән раслана.

24 маддә. Гражданнардан сорашу

1. Гражданнардан сорашу жирлекнең бөтен территориясендә яки бер өлешендә халык фикерен белү һәм аны жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дөүләт власте органнары тарафыннан карар кабул иткәндә исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сорашу нәтижеләре тәкъдим сыйфатында була.

2. Сайлау хокукына ия жирлек халкы гражданнардан сорашуда катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сорашу үткәрелә:

1) жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча жирлек Советы, жирлек Башлыгы инициативасы буенча;

2) республика һәм республикаара әһәмияткә ия жирлек жирләренә максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карар кабул иткәндә, гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен, Татарстан Республикасы дөүләт власте органнары инициативасы буенча.

4. Гражданнардан сорашу үткөрүне билгеләү һәм аны үткөрү тәртібе Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек Советының уставы һәм (яки) норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сорашу үткөрүне билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советының гражданнардан сорашу үткөрүне билгеләү турында карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сорашу үткөрү датасы һәм вакыты;

2) сорашу үткәргәндә тәкъдим ителәчәк сорауның (сорауларның) бирелеше;

3) сорашу үткөрү методикасы;

4) сорашу кәгазенә формасы;

5) сорашуда катнашучы шәһәр халкының минималь саны.

6. Жирлек халкына гражданнардан сорашу үткөрү турында ун көн алдан хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнардан сорашуны эзерләү һәм үткәругә бәйле чаралар түбәндәгечә финанслана:

1) жирлек бюджет средстволары хисабына – жирлекнең жирле үзидарә органнары тәкъдиме буенча үткәргәндә;

2) Татарстан Республикасы бюджеты средстволары хисабына –Татарстан Республикасы дәүләт власте органнары тәкъдиме буенча үткәргәндә.

8. Сорашу нәтижәләре түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш. Сорашу нәтижәләре белән жирлекнең һәр кешесе таныша ала. Сорашу нәтижәләре жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

25 маддә. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый акт проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турында карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнарның таләбе буенча жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проектының тексты һәм халык фикер алышуына чыгарылучы мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң, биш көннән дә соңга калмыйча, массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибәрелә, халык таныша алырлык урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта жирлек Советы фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне карау буенча эшне оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлегә максат өчен махсус комиссия төзи.

4. Жирлек Советы үзе тәкъдим иткән муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советына жибәрелә.

6. Муниципаль хокукый акт проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы нәтижәләре турында халыкка хәбәр ителә.

26 маддә. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләгәндә һәм аларны тормышка ашырганда халык ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатында, гражданның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен, жирлекнең ижтимагый советы төзелә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы аның эшчәнлегендә халыкның, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерциясез оешмалар вәкилләренең үз теләкләре белән катнашуы нигезендә формалаша.

3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, вәкаләтләре, аның утырышларын үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, хокуклары, жирлекнең жирле үзидарә органнарының мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм жәмәгать советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең башка мәсьәләләренә карата бурычлары һәм җаваплылыгы, аны таркату процедурасы, шулай ук аны оештыру һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләре жирлек Советы тарафыннан расланган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) советлар жирле үзидарә органнары каршында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычында алып барыла.

27 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына гражданның мөрәжәгатьләре

1. Гражданның жирлекнең жирле үзидарә органнарына шәхси һәм коллектив мөрәжәгать итәргә хокуклы.

2. Гражданның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясендә гражданның мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданның мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен, жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплылыкка ия.

28 маддә. Жирле үзидарәне тормышка ашыруда жирлек халкы катнашуның башка формалары

1. Халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының федераль законнар нигезендә әлеге уставта каралган формалары белән беррәттән, гражданның жирле үзидарәне Россия

Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Жирлек халкының жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары халыкка турыдан-туры жирле үзидарәне тормышка ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуында ярдәм итәргә бурычлы.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

29 маддә. Жирлек Советы – жирлекнең вәкиллекле жирле үзидарә органы

1. Жирлек Советы жирлекнең даими эшләүче сайланулы коллегияль вәкиллекле жирле үзидарә органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме – «Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы Мәләкәс авыл жирлеге Советы».

3. Жирлек Советы вәкаләтләре срогы – биш ел.

4. Жирлек Советы авыл халкы алдында хисап тоту һәм алар контролендә тора.

5. Жирлек Советының үз исеме белән мөһер, бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү өчен чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 маддә. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланылучы 10 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы составына жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганда хокуклы була.

31 маддә. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлыгы статусы

1. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлыгы вәкаләтләре ул сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш жирлек Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлыгы, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә алып барып, даими булмаган нигездә эшли (әлеге уставта билгеләнгән очрактан тыш).

3. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлығы статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен каршылыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

5. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә, аларны үткәрү яшәеш объектларының, транспорт яки социаль инфраструктураның, элемтәнең эшләр торуына, жәяүлеләр һәм (яки) транспорт чаралары хәрәкәтенә яисә гражданның торак урыннарына яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә комачаулык тудырмаган шартта үткәрелә. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына хәбәр итү таләп ителми. Шулай ук вакытта жирлек Советы депутаты күрсәтелгән органнарда аларны үткәрү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

6. Жирлекнең Башкарма комитеты депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус урыннар билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен бирелә торган биналар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.

7. Жирлек Советы депутатының гавами чара формасындасы сайлаучылар белән очрашулары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

8. Жирлек Советы депутатының жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара формасында сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яки үткәрүгә каршы төшкән өчен, Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылык каралган.

9. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирлек Башлығы 2008 елның 25 декабрдәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ санлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәге «Дәүләт вазыйфаларын биләгән затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 230-ФЗ санлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясе территориясе чикләреннән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертмнәр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәргә, вазыйфаларны башкарырга тиеш.

10. Коррупциягә каршы тору турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирлек Советы депутаты, жирлек Башлығы, жирле үзидарәнең башка сайланулы вазыйфаи заты тарафыннан бирелә торган керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләргә дәрәжәләнгән һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы

Премьер-министры) карары буенча Татарстан Республикасы законында билгелэнгән тәртиптә үткәрелә.

11. Әлеге маддәнең 10 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләгән затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясе территориясе чикләреннән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертмнәр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгелэнгән чикләүләргә, тыюларны үтәмәү, вазыйфаларны башкармау фактлары ачыклаганда, Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яисә судка мөрәжәгать итә.

12. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс яки тулы булмаган мәгълүмат биргән жирлек Советы депутатына, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасына, әгәр бу мәгълүматлар дәрәс күрсәтелмәве әһәмиятсез булса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирлек Советында, жирле үзидарәнең сайланулы органында үз вәкаләтләре вакыты туктатылганчы, вазыйфа биләү хокукыннан мәхрүм итеп, жирлек Советында, жирле үзидарәнең сайланулы органында вазыйфадан азат итү;

3) вәкаләтләре вакыты туктатылганчы, даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итеп, даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашырудан азат итү;

4) вәкаләтләр срогы туктатылганчы, жирлек Советында, жирле үзидарәнең сайланулы органында вазыйфалар биләүне тыю;

5) вәкаләтләр срогы туктатылганчы, даими нигездә вәкаләтләргә үтәүне тыю.

13. Жирлек Советы депутатына, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасына, жирлек Башлыгына әлеге маддәнең 12 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

14. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарфыннан тапшырылган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турындагы белешмәләр интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә жирле үзидарә органнарының рәсми сайтында веб-адрес буенча урнаштырыла: <http://tukay.tatarstan.ru> һәм (яисә) муниципаль хокукый актларда билгеләнә торган тәртиптә бастырып чыгару өчен массакүләм мәгълүмат чараларына бирелә.

15. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан раслана торган, шул исәптән депутатның түбәндәге бурычларын үз эченә алган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш:

1) шәхси яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә, жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфай затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен, депутат статусыннан файдаланмаска;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уятырга мөмкин булган тәртиптән тыелырга, шулай ук абруена яки жирлек Советы авторитетына зыян китерергә мөмкин низаглы хәлләрдән сакланырга;

3) мәнфәгатьләр каршылыгы килеп чыгу куркынычы янаганда (шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив башкаруга йогынты ясый яки тәәсир итә ала торган хәл), бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмауга яки жайга салуга юнәлтелгән карарын үтәргә.

32 маддә. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар белән, шулай ук үзенә сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешма коллективлары, дәүләт һәм башка органнар белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тота.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елга кимендә бер тапкыр үз эше турында хисап бирә, аларга даими рәвештә жирлек Советы эше турында мәгълүмат бирә, шулай ук кимендә айга бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкьдимнәрне, гаризаларны, шикаятләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итүгә ярдәм итәргә тиеш.

33 маддә. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң, ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш жирлек Башлыгы тарафыннан, ә ул булмаган очракта, жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яңа жирлек Башлыгы сайланганчы, яшь буенча иң өлкән авыл жирлеге депутаты ача һәм алып бара.

34 маддә. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясенә керә:

- 1) устав кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 2) законнар нигезендә жирлек территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын һәм аның үтәләше турында хисапны раслау;
- 4) Россия Федерациясенә салымнар һәм җыемнар турында законнарны нигезендә жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясен раслау;
- 6) жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициатива кертү;
- 7) жирлек Советына депутатлар сайлаларны билгеләү һәм жирлек Советына депутатлар сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 8) жирле референдум билгеләү;
- 9) жирлек Башлыгын сайлау;
- 10) жирлек Башлыгы урынбасарын сайлау;
- 11) Тукай муниципаль районы Советына авыл жирлегә Советы депутатлары арасыннан вәкил сайлау;
- 12) жирлекнең Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең чик санын билгеләү;
- 13) жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 14) жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 15) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 16) жирлекнең муниципаль милегендәге мөлкәт белән идарә итү тәртибен билгеләү;
- 17) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәт күрсәтүләренә, эшләр башкаруга тарифларны билгеләү турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш;
- 18) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;
- 19) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;
- 20) жирлек Башлыгын отставкага җибәрү турында карар кабул итү;
- 21) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

22) жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ органнарының вазыйфаи затлары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контрольдә тоту;

23) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарына жирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

24) автоном коммерциясез оешмалар һәм фондлар формасында коммерциясез оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

25) жирлек Советы уставын һәм карарларын аңлату;

26) үз эшчәнлеген оештыру буенча жирлек Советы регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

27) жирлек Башлыгына һәм жирле үзидарәнең башка сайланулы вазыйфаи затларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру, мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру;

28) хезмәт өчен түләү күләмен, шартларын, шулай ук муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль вазыйфаларны биләүче затларга тиешле еллар эшләгән өчен пенсиягә чыгу белән бәйлә рәвештә, бер тапкыр түләнгән торган акчаларны билгеләү;

29) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренә вәкилләклә органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы жирлек Башлыгының эшчәнлек нәтижеләре турында, жирлек Башкарма комитеты һәм жирлек Башлыгы карамагындагы башка жирле үзидарэ органнары эшчәнлегенә еллык хисапларын, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында тыңлый.

35 маддә. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе жирлек Советының әлегә уставы һәм регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенә төп формасы булып аның утырышлары тора, анда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышы, сайланган депутатлар саныннан кимендә 50 проценты катнашса, тулы хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кимендә өч айга бер тапкыр үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар жирлек Башлыгы яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлешен тәшкил иткән депутатлар төркеме инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатларына һәм чакырылган затларга чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында үткөрү көненә кадәр биш көннән дә соңга калмыйча, чираттан тыш утырыш турында бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачыктан-ачык үткөрелә. Советның ачык утырышларында һәр авыл кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда жирлек Советы ябык утырыш үткөрү турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук закон нигезендә утырышта катнашу хокукына ия затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткөрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп, барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә жирлек Башлыгы тарафыннан кул куелганнан соң, аның белән һәр авыл кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Жирлек Советы депутаты үзенә тавыш бирү хокукын шәхсән үзе гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары жирлек Советының әлеге уставы, регламенты белән билгеләнә.

36 маддә. Жирлек Советының эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советының эшчәнлеген жирлек Башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы регламенты нигезендә жирлек Советы компетенциясенә караган сорауларны алдан карау һәм эзерләү өчен, депутатлардан, жирлек Башлыгы һәм аның урынбасарынан тыш, даими яки вакытлы комиссияләр төзелә, (яки) жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча күрсәтелгән сорауларны эзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнә ала. Депутатның ике даими комиссиядә эшләргә хокукы бар.

3. Жирлек Советы карарлары проектларын, муниципаль программаларны эзерләү, жирлек карамагындагы иң мөһим сораулар буенча фикер алышу өчен, жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, жирлек Башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешма һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

37 маддә. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләргә гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге устав нигезләмәләренен, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актлар үтәлешен,

жирлек бюджеты үтөлешен, бюджеттан тыш фонд чараларын куллануны, жирлекнең үсеш программаларын, жирлек Башкарма комитеты һәм аның житәкчесе эшчәнлеген контрольдә тотта.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнар, әлеге устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы, жирлек Башлыгы карары белән әлеге фактларны тикшерү өчен, депутатлар арасыннан вакытлыча контроль комиссияләр төзелергә мөмкин.

3. Закон нигезендә жирлек Советы, жирлек Башлыгы инициативасы буенча жирлек бюджеты акчаларының максатчан кулланылышы, муниципаль милекне нәтижәле файдалану буенча тикшерүләр үткәрелергә мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәрү тәртибе тышкы муниципаль финанс контролен гамәлгә ашыру вәкаләтләрен тапшыру турында килешү һәм «Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы контроль-хисап палатасы» муниципаль казна учреждениесе турында нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлек Башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфаи затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүматны бирергә тиеш, ә закон, муниципаль хокукый актлар бозылу күрсәтелгән очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә кирәк.

5. Жирлек Советы жирлек Башлыгының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирле үзидарә органнарының ведомство буйсынуындагы башка органнарның эшчәнлек нәтижәләре турында еллык хисапларын, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында тыңлый.

6. Жирлек Советы контроль функцияләр башкарып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә катнашырга хокукы юк.

38 маддә. Тукай муниципаль районы Советына жирлек вәкилен сайлау

1. Тукай муниципаль районы Советына жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы аның өчен тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

39 маддә. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) Жирлек Советының үзен таркату турында карар кабул итүе. Мондый карар әлеге уставта билгеләнгән тәртиптә кабул ителә;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 маддәсендә каралган тәртиптә һәм нигезләрдә жирлек Советын таракату;

3) Татарстан Республикасы Югары судының жирлек Советы депутатларының әлеге составының законсызлыгы турында карары үз көченә керүе, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуга бәйлә рәвештә;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 маддәсе нигезендә жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

5) шәһәр округы белән берләшүгә бәйлә рәвештә, жирлек статусын югалту;

6) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә жирлектә сайлаучылар санының 25 проценттан артып китүе;

7) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарын гамәлгә ашыру өчен таләп ителгән муниципаль хокукый актны чыгару срогын бозу.

2. Совет вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату жирлек Советы депутатлары вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән вакытта үткәрелә.

40 маддә. Жирлек Советының үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үзен таркату турында карары жирлек Башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысыннан торган депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителергә мөмкин.

2. Үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы чыгарылмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турында хисапны раслау чорында;

3) жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү уздыру чорында яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта.

3. Жирлек Советының үзен таркату турында язма тәкъдимендә таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар теркәлергә мөмкин.

4. Таркату турында мәсьәләне алдан карау өчен, жирлек Советы карары белән депутатлар арасынан комиссия төзелә. Жирлек Советы яки жирлек Башлыгы

карары буенча жирлек Советының үзен таркату турында мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үзен таркату турында мәсьәләне карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан таркату инициативасының барлык шартларын һәм нигезләмәләрен төрле яклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Таркату турында карар таркату хакында инициатива кергән көннән соң ике ай узгач кабул ителергә тиеш.

6. Жирлек Советының үзен таркату турында карары жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесенә тавышы белән яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

7. Жирлек Советының үзен таркату турында тәкъдире кире кагылган очракта, таркату турында кабат инициатива таркату мәсьәләсе буенча тавыш бирү көннән соң бер елдан соң кертелергә мөмкин.

41 маддә. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлгәндә;
- 2) үз теләге белән отставкага чыкканда;
- 3) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки эшкә сәләте чикле дип танылганда;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган һәм вафат булган дип игълан ителгәндә;
- 5) аңа карата судның гаепләү карары закон көченә кергәндә;
- 6) Россия Федерациясе чикләреннән тыш даими яшәү урынына күчкәндә;
- 7) Россия Федерациясе гражданлыгы бетерелгәндә, чит ил гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану мөмкинлеге биргән Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы юкка чыкканда, Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланырга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил гражданлыгын яисә яшәп тору кәгазен алганда, яисә Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланырга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын бирүче башка документ алганда;
- 8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынганда;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылганда;
- 10) хәрби хезмәткә яисә аны алмаштыручы альтернатив гражданлык хезмәтенә чакырылганда;
- 11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгк 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләренә үтәмәү;
- 12) 2008 елның 25 декабрдәгә «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ санлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәгә «Дәүләт вазифаларын биләгән

затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 230-ФЗ санлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясә территориясә чикләреннән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләренә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәмәү, вазыйфаларны башкармау;

13) федераль законнар белән билгеләнгән башка очракларда.

2. Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы жирлек Советы депутаты вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгк 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Әлеге маддәнең 1 өлешендә 1-7, 10-12 пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турында карар вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгәннән соң, жирлек Советы тарафыннан 30 көннән дә соңга калмыйча, әгәр әлеге нигез авыл жирлегә Советы утырышлары арасында барлыкка килсә, мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре әлеге маддәнең 1 өлеше 8 пункттында каралган очракта, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми басылып чыккан көннән туктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре әлеге маддәнең 1 өлеше 9 пункттында каралган очракта, жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көнне туктатыла.

6. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, өстәмә депутат сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

7. Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килү көне булып жирлек Советына әлеге гаризаның керү көне тора.

8. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында карар вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча, әгәр әлеге нигез авыл жирлегә Советы утырышлары арасында барлыкка килсә, мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

42 маддә. Жирлек Башлыгы – жирлекнең югары вазыйфаи заты

1. Жирлек Башлыгы жирлекнең югары вазыйфай заты булып тора.
2. Жирлек Башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлыгының рәсми исеме – «Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы Мәләкәс авыл жирлегенә Башлыгы».
4. Жирлек Башлыгы вазыйфасы буенча Тукай муниципаль районы Советы депутаты булып тора.
5. Жирлек Башлыгы бер үк вакытта жирлек Советын һәм жирлек Башкарма комитетын житәкли.

43 маддә. Жирлек Башлыгын сайлау тәртибе

1. Жирлек Башлыгы яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы вәкаләтләре сирогына сайлана.

Жирлек Башлыгы жирлек Советы депутатлары тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлек халкы, жәмәгать берләшмәләре, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артырагы тавыш бирсә, авыл жирлегенә Башлыгы дип сайланган була.

3. Сайланганнан соң жирлек Башлыгы түбәндәге эчтәлектә ант кабул итә:

Муниципаль берәмлек Башлыгы вазыйфасына йөкләнеп, муниципаль берәмлек уставы белән миңа тапшырылган вәкаләтләргә гамәлгә ашырганда, хәзергә һәм киләчәк буыннар алдында безнең муниципаль берәмлек өчен җаваплылыкны аңлап, Россия Федерациясенең Конституциясен, федераль законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм Татарстан Республикасы законнарын, муниципаль берәмлек уставын катгый үтәргә, муниципаль берәмлек халкының хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен хөрмәт итәргә, сакларга һәм якларга, тарихи традицияләргә хөрмәт итеп, гражданлык татулыгына омтылырга һәм икътисадый потенциалны арттырырга, муниципаль берәмлекнең үсешен һәм аның халкы иминлегенә хакына үз вазыйфаларымны гадел һәм намуслы башкарырга ант итәм».

44 маддә. Жирлек Башлыгы статусы

1. Жирлек Башлыгы даими нигездә эшли.

2. Жирлек Башлыгы Тукай муниципаль районы Советында даими нигездә биләнәүче вазыйфага сайлаган очракта, ул жирлек Башлыгы вәкаләтләрен даими булмаган нигездә башкара.

3. Жирлек Башлыгы эшчәнлеге федераль закон һәм әлеге устав нигезендә авыл халкы һәм жирлек Советы контролендә һәм ул алар каршында хисап тотта.

4. Жирлек Башлыгы елга кимендә бер тапкыр үз эшчәнлеге, жирлек Башкарма комитетының һәм үзенә ведомство буйсынуындагы башка жирле үзидарә органнарының эшчәнлек нәтижәләре турында, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында хисап тотта.

5. Жирлек Башлыгы 2008 елның 25 декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ санлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге «Дәүләт вазыйфаларын биләгән затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 230-ФЗ санлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясе территориясе чикләренән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләрне саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны үтәргә, вазыйфаларны башкарырга тиеш.

45 маддә. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре

Жирлек Башлыгы:

1) башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлекне тәкъдим итә, ышанычнамәдән башка жирлек исеменнән эш йөртә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә, Советның чираттан тыш утырышын чакыруны таләп итәргә хокуклы;

3) әлеге уставта билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый актларга, шулай ук жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә имза куя һәм халыкка житкерә;

4) үз вәкаләтләре кысаларында хокукый актлар чыгара;

5) жирлек Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен исәпкә алуны һәм хәбәрдарлыкны тәмин итү буенча чаралар күрә һәм жирлек Советы эшчәнлеге турында халыкка даими рәвештә хәбәр итә;

6) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

7) жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә кул куя;

8) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен тормышка ашыруны килештерә;

9) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә жирлек акчалары белән эш итә; жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итү һәм карап тоту өчен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча средстволар бүлүче булып тора;

10) законнар һәм әлеге устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советының хокукый акты кабул итүне оештыра;

11) жирлек жирле үзидарә органнарының жирлек территориясендә эш итүче федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итүен тәэмин итә;

12) икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары белән жирлек исемнән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек һәм гамәлләрне килештерү турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

13) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһәмияткәгә мәсьәләләргә хәл итү буенча вәкаләтләр башкаруны һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

14) жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә шәхси идарә принцибында житәкчелек итә һәм Башкарма комитет тарафыннан аның компетенциясенә кергән вәкаләтләренң үтәлеше өчен шәхси җаваплылыкка ия;

15) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турында хисап тапшыра;

16) жирлек Советы каравына жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисапларны тәкъдим итә;

17) жирлек Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә һәм расланган структура, хезмәткәрләренң билгеләнгән чик саны һәм хезмәткә түләү фонды нигезендә жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

18) муниципаль хезмәткәрләргә һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга карата бүләкләү һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;

19) жирлек Башкарма комитеты тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны башкара һәм тәэмин итә, аларның үтәлеше өчен шәхси җаваплылыкка ия; тиешле законнар нигезендә һәм аларны үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

20) жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияткәгә мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру буенча хокукый актлар чыгара;

21) «Россия Федерациясендә дәүләт-шәхси партнерлык, муниципаль-шәхси партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ санлы Федераль закон нигезендә муниципаль-шәхси партнерлык өлкәсендә вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели;

22) жирлек Советына үзенең эшчәнлегенә нәтижеләре турында, жирлек Башкарма комитеты һәм аның карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында хисаплар тәкъдим итә;

23) халыкка даими рәвештә жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, жирлек Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданны шәхси кабул итә, гражданның тәкъдимнән, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

24) дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек Башкарма комитеты исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

25) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлегә устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

46 маддә. Жирлек Башлыгы урынбасары

1. Жирлек Башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан жирлек Советы депутатлары арасынан жирлек Башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Башлыгы урынбасары, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

3. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыграгы тавыш бирсә, авыл жирлегенә Башлыгы урынбасары дип сайланган була.

4. Жирлек Башлыгы урынбасары функцияләренә жирлек Советы регламентында билгеләнгәнчә, вазыйфаларны бүлү нигезендә башкара, жирлек Башлыгы йөкләмәләрен үти.

Жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары буенча аңа карата сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган яки вазыйфадан вакытлыча читләштерелгән очракта, вакытлыча булмаган (авыру яки ял белән бәйлә рәвештә) яки үз вазыйфаларын башкару мөмкинлегенә булмаган очракта, жирлек Башлыгы урынбасары вакытлыча аның вәкаләтләрен башкара.

5. Жирлек Башлыгы урынбасары, әлегә уставның 44 маддәсе 2 өлешендә күрсәтелгән очрактан тыш, үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә башкара.

6. Жирлек Башлыгы урынбасары вәкаләтләре әлеге уставның 41 маддәсендә каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта шулай ук жирлек Башлыгы инициативасы буенча яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлешен тәшкит иткән депутатлар төркеме таләбе буенча кабул ителгән жирлек Совет карары нигезендә дә вазыйфадан чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек Башлыгы урынбасарын чакыртып алу турында карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

8. Жирлек Башлыгы урынбасары 2008 елның 25 декабрендәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ санлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге «Дәүләт вазыйфаларын биләгән затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 230-ФЗ санлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясә территориясә чикләреннән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмләр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләренә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәргә, вазыйфаларны башкарырга тиеш.

9. Жирлек Башлыгы урынбасары вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлеге устав белән билгеләнә.

47 маддә. Жирлек Башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре түбәндәге очракта вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлгәндә;
- 2) үз теләге белән отставкага киткәндә;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ Федераль законның 74.1 маддәсә нигезендә отставкага жибергәндә;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ Федераль законның 74 маддәсә нигезендә вазыйфадан читләшкәндә;
- 5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез һәм эшкә сәләте чикле дип танылганда;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылганды яки вафат булган дип игълан ителгәндә;
- 7) аңа карата судның гаепләү карары закон көченә кергәндә;
- 8) Россия Федерациясә чикләреннән тыш даими яшәү урынына күчкәндә;
- 9) Россия Федерациясә гражданлыгы юкка чыкканда, чит ил гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану мөмкинлегә биргән Россия Федерациясенә

халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы юкка чыкканда, Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланырга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил гражданлыгын яисә яшәп тору кәгазен алганда, яисә Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланырга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын бирүче башка документ алганда;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынганда;

11) сәламәтлеге зәгыйфь булу сәбәпле, суд тәртибендә жирлек Башлыгы вәкаләтләрен башкарырга сәләтсез дип танылганда;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 маддәсе 3, 3.1–1, 3.2, 3.3, 4–6.2, 7–7.2 өлеше нигезендә жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

13) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә, жирлек статусын югалту;

14) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә жирлектә сайлаучылар санының 25 проценттан артып китүе;

15) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарын гамәлгә ашыру өчен таләп ителгән муниципаль хокукий актны чыгару срогын бозу;

16) 2008 елның 25 декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ санлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге «Дәүләт вазыйфаларын биләгән затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 230-ФЗ санлы Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы «Затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясе территориясе чикләреннән тышта урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм тотуны, саф акча средстволарын һәм кыйммәтле әйберләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 79-ФЗ Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәмәү, вазыйфаларны башкармау.

2. Әлеге маддәнең 1 өлеше 1-11 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа Башлыгын сайлау вәкаләтләр туктатылган көннән соң алты айдан да соңга калмыйча башкарыла.

Шул ук вакытта әгәр жирлек Советы вәкаләтләре вакыты чыгарга алты айдан кимрәк вакыт калса, жирлек Башлыгын сайлау яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында башкарыла.

3. Аңа карата жирлек Советы тарафыннан аны отставкага жиберү турында карар кабул ителгән жирлек Башлыгы, әлеге карарга рәсми басылып чыккан көннән соң 10 көн эчендә судка шикаять бирү турында гариза белән мөрәжәгать итәргә хокуклы. Суд гаризаны карарга һәм гариза биргән көннән соң 10 көннән дә соңга калмыйча карар кабул итәргә тиеш.

Аңа карата Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) тарафыннан аны вазыйфадан азат итү турында хокукий акт

чыгарылган жирлек Башлыгы элге хокукый актка рәсми басылып чыккан көннән соң 10 көн эчендә суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы. Суд шикаятьне карарга һәм аны тапшырган көннән соң 10 көннән дә соңга калмыйча карар кабул итәргә тиеш.

4. Татарстан Республикасы Президентының (Татарстан Республикасы Премьер-министрының) аны вазыйфадан азат итү турында хокукый акты яки жирлек Советының жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турында карары нигезендә вәкаләтләре туктатылган жирлек Башлыгы элге хокукый акт яки карар өстеннән шикаять биргән очракта, жирлек Советы суд карары законлы көченә кергәнче, жирлек Башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хокуклы түгел.

V бүлек. ЖИРЛЕК БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

48 маддә. Жирлек Башкарма комитеты – жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы

1. Жирлек Башкарма комитеты жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме – «Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы Мәләкәс авыл жирлегә Башкарма комитеты».

3. Жирлек Башкарма комитеты жирлек Советы алдында хисап тота һәм аның контролендә тора.

4. Жирлек Башкарма комитетының жирлек гербы сурәтләнгән мөһер, бланклары, шулай ук граждандан хәле актларын дәүләт теркәвенә алу вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясә гербы сурәте төшерелгән түгәрәк мөһер бар.

5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү өчен чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясә бюджетларының чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.

49 маддә. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Жирлек Башкарма комитеты структурасы жирлек Башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлек Башкарма комитеты структурасына керә: Башкарма комитет житәкчесә - жирлек Башлыгы, жирлек Башкарма комитеты урынбасары, жирлек Башкарма комитетының башка вазыйфаи затлары.

50 маддә. Жирлек Башкарма комитеты вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм хисап өлкәсендә:

- жирлекнең бюджет проектын эшли;
- жирлек бюджетының үтөлешен тээмин итэ; жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе үтөлешен оештыра;

- жирлек бюджеты үтөлеше турында, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе үтөлеше турында хисап эзерли;

- жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләрне жыюны һәм әлеге мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;

- стратегик планлаштыру өлкәсендә «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законда каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

2) муниципаль милек белән идарә итү жирлек территориясендә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милегендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, куллану, идарә итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнгән очрақларда, муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр эзерли һәм жирлек Советы раславына кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәтгәшлек турында килешүләр төзи, жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр төзүгә булышлык итә;

- жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тээмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә аларның житәкчеләрен билгели һәм биләгән вазыйфаларыннан азат итә;

- муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алуны гамәлгә ашыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йөкләмәнең үтөлешен финанс белән тээмин итүне гамәлгә ашыра;

- депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен бирелә торган биналар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели;

3) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- халыкны элемент хезмәте белән тээмин итү өчен шартлар тудыруны тээмин итә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген башкара;

4) авыл хужалыгын һәм эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар булдыра;

5) торақ-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәтләр күрсәтү өлкәсендә:

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- халыкның ялын оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар булдыра;

- жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тудыра, жирлектә рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чаралары үткөрүне оештыра;

- Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр кысаларында жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, су бүлүне, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү, транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм раслый;

б) төзекләндрерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм чыгаруны оештыруда катнаша;

- жирлек территориясен төзекләндрерү кагыйдәләрен раслый, аларның үтәлешен контрольдә тота, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндрерүне оештыра;

- әлеге 74 маддәсе һәм жирлек Советының норматив-хокукый акты нигезендә жирлек территориясен төзекләндрерүне тормышка ашыра;

- адресация объектларына адреслар бирә, үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк яки муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәр, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына атамалар бирә, мондый атамаларны үзгәртә, юкка чыгара, дәүләт адрес реестрында мәгълүмат урнаштыра;

- жирле халык күпләп ял итү өчен шартлар тудыра һәм, гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле үтүен тәмин итүне дә кертеп, халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндрерүне оештыра;

7) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияләрне гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмаларның жирле үзидарә хокукларын бозучы актларына билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта шикаять бирә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм үткәргүне оештыру аягынан һәм матди-техник яктан тәмин итә;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәргү, спорт, тамаша һәм башка массакуләм ижтимагый чаралар оештыру белән бәйле законнар белән каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыра;

- жирлек чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәргүне тәмин итә;

8) мәдәният, спорт, балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятләрен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә милләтара (этникара) конфликтларны кисәтүгә юнәлтелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкара;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс средстволарының исәбен алып бара һәм тиешенчә кулланылуын тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар бирә;

10) башка вәкаләтләр:

- жирлек Башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукий, мәгълүмати, матди-техник һәм башка яктан тәмин итүне башкара;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

- әлегә уставның 5 маддәсе 1 өлеше 4, 9, 18 һәм 19 пунктларында каралган жирле әһмияттәге мәсьәләләренә хәл итү максатында, гражданнырны жирлек өчен әһмиятле булган социаль эшләренә (шул исәптән кизү торунны) ирекле рәвештә башкарырга жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәргүне оештыра;

- федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элемтэләрне гамәлгә ашыра;

- Россия Федерациясендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә гавами партнер булып тора һәм «Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясендә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ санлы Федераль законның 18 маддәсе 2 өлешендә каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне башкара, законнар, әлеге устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек Советы яисә жирлекнең башка органнары компетенциясенә кертелгән вәкаләтләрдән тыш.

2. Башкарма комитет жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

- жирлек музейларын булдыра;
- жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын тормышка ашыру белән бәйле эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә миллиәтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга ярдәм итә;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль янгын сагын булдыра;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм итүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

- «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук бөтенроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре оештырган оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирүне оештыра;

- жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар буенча эшчәнлек алып бара;

- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра;

- физик культура һәм инвалидлар, мөмкинлекләре чиклэнгән затлар спорты, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм итә;

- «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыра.

3. Жирлек Башкарма комитеты муниципаль контрольне тормышка ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә жирлек Башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру. Муниципаль контроль төрләре һәм аларны гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органнары исемлеге жирлек Советы билгеләгән тәртиптә алып барыла;

2) региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру (жирле үзидарә органнарына аны гамәлгә ашыру вәкаләтләре бирелгән);

3) тиешле эшчәнлек өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенә вәкаләтле органнары тарафыннан раслана торган типлаштырылган административ регламентлар нигезендә региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм башка норматив хокукый актларда каралган вәкаләтләргә гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре мондый органнарның статусын билгели торган хокукый актлар нигезендә жирлек Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контроль, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләргә тикшерүне оештыру белән бәйлә бәйлә мөнәсәбәтләргә карата «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрендәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЭҢ БАШКА ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА БӘЙЛӘНЭШЕ

51 маддә. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләүче тышкы дәүләт финанс тикшерүе органы булып тора һәм жирлек Советы тарафыннан төзелә.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәистән һәм ике әгъзадан (аудитордан) тора.

Жирлекнең ревизия комиссиясен оештыру һәм эшчәнлеге тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

Федераль законнар белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең ревизия комиссиясен оештыру һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

3. Жирлек Советы Тукай муниципаль районы Советы белән Тукай муниципаль районының Контроль-хисап палатасына жирлек ревизия комиссиясенең тышкы муниципаль финанс контролен гамәлгә ашыру буенча вәкаләтләрен тапшыру турында килешү төзәргә хокуклы.

52 маддә. Жирлек Советы, жирлек Башлыгы, жирлек Башкарма комитеты һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнары арасында үзара бәйләнеш нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләренә бүлү нигезендә жирлек Советы, жирлек Башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль башкаралар.

2. Жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты, жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше белән нәтижәле идарә итү һәм халык мәнфәгатьләрен кайгырту максатыннан, законнарда, әлеге уставта билгеләнгән формаларда үзара хезмәттәшлек итәргә бурычлы.

3. Жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны кул куйган көннән соң жиде көн эчендә бер-берсенә юллыйлар.

4. Жирлек Башлыгы жирлек Советы хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлек итү тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

53 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасындагы бәхәсләрне хәл итү

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткөрү юлы белән яисә суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

54 маддә. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль сайлаулар, жирле референдум, жирле үзидарә Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасын, жирлек Башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.

4. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләр срогы биш ел тәшкил итә.

5. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән 6 кешедән төзелә.

6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән жайга салына. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII бүлек. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТНЕ ҮТҮ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘҮ

55 маддә. Гомуми нигезләмәләр

1. Муниципаль хезмәт – гражданның хезмәт килешүен (контрактын) түзү юлы белән муниципаль хезмәт урыннарында даими нигездә башкарылган һөнәри эшчәнлеге.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфалары Татарстан Республикасы законы белән расланган Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

3. Муниципаль хезмәтне финанслау жирлек бюджеты средстволары хисабына башкарыла.

4. Россия Федерациясе дәүләт телен белүче гражданның, женесенә, расасына, милләтенә, чыгышына, мөлкәти һәм вазифаи хәленә, яшәү урынына, дингә

мөнәсәбәтенә, инануларына, жәмәгать берләшмәләрендә торуына, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйле булмаган башка хәлләргә бәйсез рәвештә муниципаль хезмәткә урнашу буенча тигез хокуклы була.

Муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен кирәк булган һөнәри белем дәрәжәсенә, муниципаль хезмәт стажына яки белгечлек, юнәлеш буенча эш стажына квалификация таләпләре муниципаль хезмәт вазыйфалары классификациясе нигезендә Татарстан Республикасы законы белән билгеләнә торган муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен типлаштырылган квалификация таләпләренә таянып, муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

Вазыйфай бурычларны үтәү өчен кирәк булган белемнәргә һәм күнекмәләргә квалификация таләпләре муниципаль хезмәткәрнең һөнәри хезмәт эшчәнлегә төренә һәм аның вазыйфай инструкциясе белән билгеләнә. Муниципаль хезмәткәрнең вазыйфай инструкциясе белән шулай ук белгечлеккә, эзерлек юнәлешенә квалификация таләпләре каралырга мөмкин.

56 маддә. Муниципаль хезмәт вазыйфасы

1. Муниципаль хезмәт вазыйфасы – әлеге устав, жирле үзидарә органы, жирлек сайлау комиссиясе яки муниципаль вазыйфаны биләүче зат вәкаләтләрен үтәүне тәмин итү буенча билгеләнгән вазыйфалар даирәсе нигезендә барлыкка килә торган жирле үзидарә органындагы, жирлек сайлау комиссиясе аппаратындагы вазыйфа.

57 маддә. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, муниципаль хезмәткәр

1. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар булып депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты, муниципаль брәмлекнең даими нигездә эшләүче һәм юридик зат булып торучы сайлау комиссиясенең хәлиткеч тавыш хокукына ия, комиссиядә даими (штат) нигездә эшләүче әгъзасы тора.

2. Муниципаль хезмәткәр – федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирлек бюджеты средсволары хисабына түләнә торган акчага муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча бурычларны үтәүче граждандан.

3. Жирле үзидарә органнары, жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген техник тәмин итү буенча вазыйфаларны башкаручы затлар муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләми һәм муниципаль хезмәткәрләр булмый.

58 маддә. Муниципаль хезмәткәрнең хокуклары һәм бурычлары

1. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә хокуклы:

1) муниципаль хезмэт вазыйфасы буенча аның хокукларын һәм бурычларын билгели торган документлар, вазыйфай бурычларны үтәү сыйфатын бәяләү критерийлары һәм хезмэт буенча алга таба үсү шартлары белән танышу;

2) вазыйфай бурычларны үтәү өчен кирәкле оештыру-техник шартлар белән тәэмин итү;

3) хезмэт өчен түләү һәм хезмэт законнары, муниципаль хезмэт турында законнар һәм хезмэт килешүе (контракт) нигезендә башка түлөөләр;

4) эш (хезмэт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре, шулай ук ел саен түлөөле ял бирү белән тәэмин ителә торган ял;

5) вазыйфай бурычларны үтәү, шулай ук жирле үзидарә органы, жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген камилләштерү турында тәкъдимнәр кертү өчен билгеләнгән тәртиптә кирәкле мәгълүмат һәм материаллар алу;

6) үз инициативасы буенча муниципаль хезмэтнең вакантлы вазыйфасын биләүгә конкурста катнашу;

7) муниципаль хокукый акт нигезендә жирлек бюджеты акчалары хисабына өстәмә һөнәри белем алу;

8) шәхси мәгълүматларын яклау;

9) шәхси эшенең барлык материаллары, һөнәри эшчәнлек турында бәяләмәләр һәм башка документлар белән аларны шәхси эшкә керткәнче, шулай ук язма аңлатмаларны шәхси эшкә теркәгәнче танышу;

10) үз хокукларын, социаль-икътисадый һәм һөнәри мәнфәгатьләрен яклау өчен һөнәри берлекләр булдыру хокукын да керттеп, берләшмә;

11) хезмэт законнары нигезендә шәхси хезмэт бәхәсләрен карау, муниципаль хезмәттә үз хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, шул исәптән судка аларның бозуга шикаять бирүне дә керттеп;

12) Россия Федерациясе законнары нигезендә пенсия белән тәэмин итү.

2. Муниципаль хезмәткәр, контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасын биләүче муниципаль хезмәткәрдән тыш, эшкә алучы (эш бирүче) вәкиленә алдан язмача хәбәр итеп, башка түлөөле эш башкарырга хокуклы, әгәр бу мәнфәгатьләр каршылыгына китермәсә һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмэт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса.

3. Муниципаль хезмәткәр бурычлы:

1) Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституцион законнарны, федераль законнарны, Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларын, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны үтәргә һәм аларның үтәлешен тәэмин итәргә;

2) вазыйфай инструкция нигезендә вазыйфай бурычларны үтәргә;

3) вазыйфай бурычларны үтәгәндә, расасына, милләтенә, теленә, дингә мөнәсәбәтенә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә, кеше һәм граждан хокукларының, ирекләренең һәм законлы мәнфәгатьләрен, шулай ук оешмаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәргә;

4) жирле үзидарэ органында, жирлек сайлау комиссиясе аппаратында билгелэнгән эчке хезмэт тәртибе кагыйдэләрен, вазыйфай инструкцияне, хезмэт мәгълүматы белән эшләү тәртибен сакларга;

5) вазыйфай бурычларны тиешенчә башкару өчен кирәкле квалификация дәрәжәсен тотарга;

6) дәүләт серен һәм федераль законнар белән саклана торган башка серне тәшкит итүче белешмәләрен, шулай ук вазыйфа йөкләмәләрен үтәүгә бәйлә рәвештә аңа билгеле булган мәгълүматларны, шул исәптән гражданнарның шәхси тормышына һәм сәламәтлегенә кагылышлы яисә аларның намусына һәм абруена кагылучы белешмәләрен игълан итмәскә;

7) дәүләт һәм муниципаль милекне, шул исәптән аңа вазыйфай бурычларны үтәү өчен бирелгән мөлкәтне сакларга;

8) Россия Федерациясе законнарында билгелэнгән тәртиптә үзе һәм гаилә әгъзалары турында белешмәләр тапшырырга;

9) яллаучы (эш бирүче) вәкиленә Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыккан көнне Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыгу яки чит ил дәүләт гражданлыгы алган көнне чит ил гражданлыгы алу турында хәбәр итәргә;

10) федераль законнар белән билгелэнгән чикләүләрен, йөкләмәләрен үтәргә, тыюларны бозмаска;

11) вазыйфай бурычларны үтәгәндә, эшкә алучы (эш бирүче) вәкиленә мәнфәгатләр каршылыгына китерергә мөмкин булган шәхси кызыксыну турында язмача хәбәр итәргә һәм мондый каршылыкны булдырмау буенча чаралар күрергә.

4. Муниципаль хезмәткәр аңа тапшырылган законсыз йөкләмәне үтәргә хокукы түгел. Тиешле житәкчедән, муниципаль хезмәткәр фикеренчә, хокуксыз йөкләмә алганда, муниципаль хезмәткәр йөкләмә биргән житәкчегә, әлегә йөкләмәне үтәгәндә бозылырга мөмкин булган федераль законнар нигезләмәләрен, Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларын, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актларын, муниципаль хокукый актларны күрсәтеп, әлегә йөкләмәнең законсызлыгын язмача рәвештә нигезләүне тапшырырга тиеш. Әлегә йөкләмә житәкче тарафыннан язмача расланган очракта, муниципаль хезмәткәр аны үтәүдән баш тартырга тиеш. Хокуксыз йөкләмәне үтәгән очракта, муниципаль хезмәткәр һәм бу йөкләмәне биргән житәкче Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплылыкка ия.

59 маддә. Муниципаль хезмәткәргә бирелә торган гарантияләр

1. Муниципаль хезмәткәргә түбәндәгеләр гарантияләнә:

1) вазыйфай инструкция нигезендә вазыйфай бурычларны үтәүне тәмин итә торган эш шартлары;

2) акчаны үз вакытында һәм тулы күләмдә алу хокукы;

3) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре, шулай ук ел саен түләүле ял бирү белән тәмин ителә торган ял;

4) муниципаль хезмэткэр һәм аның гаилә әгъзаларына, шул исәптән муниципаль хезмэткэр пенсиягә чыккач та, медицина хезмәте күрсәтү;

5) тиешле еллар эшлэгән өчен һәм инвалидлыкка бәйле рәвештә пенсия белән тәмин итү, шулай ук ул вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә вафат булган очракта, муниципаль хезмэткэрнең гаилә әгъзаларын пенсия белән тәмин итү;

6) вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмэткэрнең сәламәтлегенә һәм мөлкәтенә зыян килгән очракта, мәжбүри дүләр иминиятләштерүе;

7) муниципаль хезмэткэр тарафыннан муниципаль хезмәтне узу чорында яки ул туктатылганнан соң, вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә авырган яисә эшкә сәләтлелекне югалткан очракта, мәжбүри дүләр социаль иминиятләштерүе;

8) федераль законнарда билгеләнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда муниципаль хезмэткэрне һәм аның гаилә әгъзаларын вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә көч кулланудан, янаулардан һәм башка хокуксыз гамәлләрдән яклау.

2. Жирле үзидарә органы, жирлек сайлау комиссиясе юкка чыгарылу яки жирле үзидарә органы, жирлек сайлау комиссиясе аппараты хезмэткэрләре штаты кыскару сәбәпле, муниципаль хезмэткэрләр белән хезмэт килешүе өзәлгәндә, муниципаль хезмэткэргә оешма бетерелүгә яисә оешма хезмэткэрләре штаты кыскартылуға бәйле рәвештә эштән азат ителгән очракта, хезмэт законнары белән билгеләнгән гарантияләр бирелә.

3. Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль хезмэткэрләргә өстәмә гарантияләр бирелергә мөмкин.

60 маддә. Муниципаль хезмэткэрнең дисциплинар жаваплылыгы

1. Дисциплинар жинаять кылган өчен (муниципаль хезмэткэрнең үз гаебе белән үзенә йөкләнгән хезмэт вазыйфаларын үтәмәве яки тиешенчә үтәмәве) яллаучы (эш бирүче) вәкиле түбәндәге дисциплинар жәза кулланырга хокуклы:

1) кисәтү;

2) шәлтә;

3) тиешле нигезләр буенча муниципаль хезмәттән азат итү.

2. Дисциплинар жинаятькә юл куйган муниципаль хезмэткэр вакытлыча (эмма бер айдан да артык түгел), аның дисциплинар жаваплылыгы турында мәсьәләне хәл иткәнче, акчалата түләүләрне саклап калып, вазыйфай бурычларын үтәүдән читләштерелергә мөмкин. Бу очракта муниципаль хезмэткэрне вазыйфай бурычларны үтәүдән читләштерү муниципаль хокукый акт белән башкарыла.

3. Дисциплинар жәзаларны куллану һәм исәптән төшерү тәртибе хезмэт законнары белән билгеләнә.

IX бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАНАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЕ

61 маддә. Жирлекнең юридик зат хокукына ия булган жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге устав нигезендә юридик зат хокуклары жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлек Башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы карары буенча юридик зат хокуклары жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

62 маддә. Юридик зат буларак жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Жирлек Башлығы жирлек исеменнән милек һәм башка хокукларны һәм бурычларны алырга һәм тормышка ашырырга, судта ышанычнамәдән башка гына катнашырга мөмкин.

2. Жирлекнең юридик зат хокукына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен барлыкка килә торган муниципаль казна учреждениеләре булып тора һәм алар федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик зат буларак дөүләт теркәвенә алынырга тиеш.

63 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына башкарыла.

**Х бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА
ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА
ГАРАНТИЯЛӘР**

64 маддә. Жирлек Башлығына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек Башлығы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларының социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ санлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

65 маддә. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенен социаль һәм башка гарантияләре

1. Даими булмаган нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу, жирлек Советы

йөкләмәләрен үтәү вакытына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Даими булмаган нигездә үз вәкаләтләрен башкаручы жирлек Башлыгы урынбасарына, әлеге уставта каралган очракларда жирлек Башлыгы вазыйфаларын башкарганда, жирлек Башлыгына түләнелүче айлык акчаның 90% ы күләмендәге акча бирелә.

3. Жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан вакытка законнар, жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

66 маддә. Жирлек Башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылышызлыгы гарантияләре

1. Жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарланганда, кулга алынганда, тентүдә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук жирлек Советы депутатларына, алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урынына, багажларына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына, узара язышкан хатларына, алар куллана торган элемтә чараларына, документларына карата оператив-эзләү чаралары үткәрелгәндә, жирлек Советы депутатлары, шул исәптән жирлек Башлыгы хокуклары гарантияләре федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә чагылдырылган позициясе һәм статусына туры килүче башка гамәлләр өчен жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң да. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыллау, яла ягу яисә башка хокук бозуларга юл куелган очракларга кагылмый, алар өчен җаваплылык федераль закон белән каралган.

XI бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

67 маддә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары вазыйфаи затлары федераль законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыкка ия.

68 маддә. Жирле үзидарә органнарының, жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылыгы

1. Жирле үзидарә органнарының жирлек халкы алдында жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә барлыкка килә.

2. Жирлек халкы алдында жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек Башлыгының жаваплылыгы тиешле депутатның аны сайлаган жирлек халкының ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

3. Жирлек халкы ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек Башлыгы әлеге уставның 13 маддәсендә каралган очрақларда һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

69 маддә. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфай затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек Башлыгының дәүләт алдында жаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституцион законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге уставны бозган очрақта, тиешле суд карары нигезендә, шулай ук жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә башкармаган очрақта барлыкка килә.

2. Жирлек Советын таркату нигезләре һәм тәртибе, жирлек Башлыгын отставкага жибәрү һәм вазыйфасыннан читләштерү 2003 елның 6 октябрәндәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ санлы Федераль закон белән билгеләнә.

70 маддә. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфай затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә барлыкка килә.

71 маддә. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарларга, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары вазыйфай затларының карарларына һәм гамәлләренә (гамәл кылмауларына) судка шикаять бирү

Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарларга, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары вазыйфай затларының карарларына һәм гамәлләренә (гамәл кылмауларына) судка яисә арбитраж судка закон белән билгеләнгән тәртиптә шикаять бирелергә мөмкин.

72 маддә. Ышаныч югалуга бәйле рәвештә, муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә ышаныч югалуга бәйле рәвештә, түбәндәге очракларда эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) затның мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәве;

2) затның үз керемнәре, мөлкәтләре һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәве яки белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган мәгълүмат бирүе;

3) федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, затның коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) затның эшкуарлык эшчәнлеген алып баруы;

5) әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, затның идарә органнары, попечительләр яки күзәтчелек советлары, Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган чит ил коммерциясез хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм аларның структур бүлекчәләренә башка органнары составына керүе.

2. Муниципаль вазыйфаны биләүче затка аның кул астындагы затның мәнфәгатьләр каршылыгына китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килүе турында билгеле булганда, мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәгән очракта, шулай ук ышаныч югалту сәбәпле, ул эштән (вазыйфадан) азат ителергә тиеш.

3. Муниципаль вазыйфа биләүче затка карата коррупциячел хокук бозу кылган өчен ышаныч югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итү (вазыйфадан азат итү) рәвешендә жәза куллану турында белешмәләр әлеге зат тиешле вазыйфаны биләгән жирле үзидарә органы тарафыннан «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәдә 273-ФЗ номерлы Федераль законның 15 маддәсендә каралган ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат ителгән затлар реестрына кертелә.

ХII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТАРЫ

73 маддә. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

1) устав, жирле референдумда (гражданның жыенында) кабул ителгән хокукый актлар;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

3) жирлек Башлыгының, Башкарма комитетның, жирле үзидарә органының башка органнары һәм вазыйфаи затларының әлеге устав белән каралган хокукый актлары.

2. Устав һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль норматив хокукый актлар системасында иң югары юридик көчкә ия актлар булып тора, турыдан-туры көчкә ия һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль норматив хокукый актлар элге уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар жирлекнең барлык территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданныр, оешма житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының вазыйфаи затлары һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жаваплылыкка ия.

4. Муниципаль хокукый актлар тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлләре туктатылырга мөмкин, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән яки күрсәтелгән органнарының яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләр исемлеге үзгәргән очракта – вәкаләтләренә муниципаль хокукый акт гамәлен юкка чыгару яисә туктатып тору мизгеленә тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, шулай ук суд тарафыннан, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә – Россия Федерациясә дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы) тарафыннан.

5. Норматив характерда булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы эшкуралар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясә Президенты каршындагы вәкаләтле вәкиленә эшкураларның хокукларын яклау буенча вәкаләтле затлар турында Россия Федерациясә законнары нигезендә тиешле күрсәтмәсен алган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында жирле үзидарәнең башкарма-боеру органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы эшкуралар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә – өч көн эчендә, ә жирле үзидарәнең вәкиллеке органнарына алар карар кабул иткән көннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

74 маддә. Гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне жирлек халкы тарфыннан турыдан-туры хәл итү гражданның жирле референдумда турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен, өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт кабул итү (басма) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән акты кабул итү (чыгару) кәргән жирлекнең жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарә органы вазыйфай заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый акты эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый акты чыгару срогын бозу жирлек Башлыгын чакыртып алу яки жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

75 маддә. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре эчтәлегә

1. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл жирлегә» муниципаль берәмлегә Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләре түбәндәге мәсьәләләрне жайга салырга мөмкин:

1) гомуми файдаланудагы территорияләрне карап тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) биналарның, корылмаларның һәм койма конструкцияләренең тышкы фасад күренеше;

3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, карап тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен үткәргәннән соң;

4) авыл жирлегә территориясен, биналарның, корылмаларның архитектур яктыртылышын да кертәп, яктыртуны оештыру;

5) авыл жирлегә территориясен яшелләндерүне оештыру, шул исәптән торак пункт чикләрендә урнашкан газоннар, чәчәк түтәлләре һәм үлән үсемлекләре белән капланган башка территорияләрне булдыру, карап тоту, торгызу һәм саклау тәртибен дә кертәп;

6) авыл жирлегә территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр, элмә такталар кую;

7) балалар һәм спорт майданчыкларын, хайваннарны йөртү майданчыкларын, парковканы (парковка урыннарын), кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту;

8) жәяүлеләр коммуникацияларен, шул исәптән тротуарларны, аллеяларны, юлларны, сукмакларны оештыру;

9) инвалидларның һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә күрсәтелгән территория буенча тоткарлыксыз хәрәкәт итүен тәмин итү максатында авыл жирлегә территориясен төзекләндерү;

10) авыл жирлегә территориясен жыештыру, шул исәптән кышкы чорда;

11) яңгыр суы агынтыларын оештыру;

12) жир эшләрен үткәрү тәртибе;

13) биналар, төзелмәләр, корымалар, жир кишәрлекләре милекчеләренә һәм (яисә) башка законлы хужаларының (жир кишәрлекләре булмаган яки мондый йортларның чикләре буенча булган күпфатирлы йортларда биналарның милекчеләренән һәм (яки) башка законлы хужаларынан тыш) чиктәш территорияләргә карап тотуда катнашулары, шул исәптән финанс ягынан.

14) Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртип нигезендә чиктәш территорияләргә чикләрен билгеләү;

15) авыл жирлегә территориясенә бәйрәмчә бизәлешә;

16) авыл жирлегә территориясен төзекләндерү буенча чараларны тормышка ашыруда гражданнар һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) авыл жирлегә территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәүне контрольдә тоту.

76 маддә. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар үзләренә йөкләнгән вәкаләтләргә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) Жирлек Советы – жирлек Советы карарлары;

2) Жирлек Башлыгы – жирлек Башлыгы карарлары, жирлек Башкарма комитеты карарлары.

2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары элегә уставта, аларның статусын билгели торган башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән вәкаләтләргә чикләрендә карарлар һәм боерыклар чыгара.

77 маддә. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый акт проектлары жирлек Башлыгы, жирлек Советы депутатлары, жирлекнең башка сайланулы жирле үзидарә органнары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, Тукай муниципаль районы прокуроры тарафыннан алар карамагындагы мәсьәләләр буенча кертелә ала.

2. Тукай муниципаль районы прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, юкка чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый акт проектларын кертү тәртибе, аларга теркәп бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы жирлек Советы регламенты нигезендә жирлек Башлыгы белән билгеләнә.

78 маддә. Жирлек Советының хокукый актлары

1. Федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек Советы жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиешле кагыйдәләрне билгеләүче карарлар, жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән аның компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиешле кагыйдәләрне билгели торган жирлек Советы карарлары жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә, әгәр федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса.

3. Жирлек Советының жирле салымнар һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе булган жирлек Башлыгы инициативасы белән яки аның бәяләмәсе булган очракта гына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Советына карар проектын жирлек Башкарма комитетына тапшырганнан соң 30 көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына кабул ителгән көннән соң өч көн эчендә жирлек Башлыгы тарафыннан кул куела һәм алар әлеге уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка житкерелә.

79 маддә. Жирлек Башлыгының хокукый актлары

Жирлек Башлыгы әлеге устав, жирлек Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар чыгара.

Жирлек Башлыгы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав, жирлек Советы норматив хокукый актлары белән билгеләнгән вәкаләтләр кысаларында жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруга бәйле сораулар, шулай ук жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча жирлек Башкарма комитеты карарлары чыгара.

80 маддә. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары жирлек Башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә, әгәр дә карарның үзендә башкасы билгеләнмәгән булса.

Салымнар һәм жыемнар турында жирлек Советының норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының устав кабул итү яки әлеге уставка үзгәрешләр кертү турында карарлары федераль законда, әлеге уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек Башлыгының, жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукый актлары аларга кул куелган көннән үз көченә керә, әгәр бу актларда башкасы билгеләнмәгән булса.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, гамәлгә куючысы муниципаль берәмлек булган оешмаларның хокукый статусын билгеләүче муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда рәсми рәвештә урнаштырылгач (халыкка житкерелгәч): Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылгач үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: аның исеме, кул кую датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен – шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актка имза салган вазыйфай затның исеме, мөһер.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты, аның үтәләше, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында карарлары, жирлек Советы регламенты, жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән башка норматив-хокукый актлар, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр кул куелганнан соң жиде көн эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш, федераль закон белән таралуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү турында, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча норматив булмаган хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар мәжбүри рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яки әлеге устав нигезендә бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны

чыгарган жирлек үзидарә органнары яки вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актның реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- хокукый акт текстын яки хокукый акт проектын интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә түбәндәге веб-адрес буенча Тукай муниципаль районының рәсми сайтында урнаштыру: <http://tukay.tatarstan.ru>;

- хокукый акт текстын махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру:

Мәләкәс ау., Яшыл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й. Күрсәтелгән стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкының муниципаль хокукый акт тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

- хокукый акт текстын Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру (pravo.tatarstan.ru).

10. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яисә тиешле актны халыкка житкерү датасы турында белешмәләр күрсәтелергә тиеш, алар актны юнәлтү (тарату) яисә аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

11. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгы тарафыннан оештырылган һәм алып барылган Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

ХІІІ бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДЫЙ НИГЕЗЕ

81 маддә. Жирлекнең икътисадый нигезе

Жирлекнең икътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт, жирлекнең бюджет средстволары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкит итә.

82 маддә. Жирлекнең муниципаль милеге

1. Жирлекнең муниципаль милегендә торырга мөмкин:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очракларда жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 маддәсе 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарына аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) хәл итү хокукы федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 маддәсе 3 һәм 4 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 маддәсе 1, 1.1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияткә ия мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Жирлекнең әлегә маддәнең 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән мөлкәт яңадан профильләштереләргә (мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзгәртәргә) яки читләштереләргә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

83 маддә. Жирлекнең муниципаль мөлкәтенә ия булу, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль хужа булалар, аннан файдаланалар һәм идарә итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары федераль законнар нигезендә муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, читләштерәргә, башка алыш-бирешләр ясарга хокуклы.

3. Жирле үзидарэ органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль милек реестрын алып бара.

84 маддә. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә ала, хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле эһемияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара жәмгыятьләр төзүдә катнаша ала. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәнең вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра.

2. Гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен башкаручы жирле үзидарэ органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, әлеге предприятие һәм учреждение житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, әлеге уставта каралган тәртиптә аларның эшчәнлегенә турында хисапларны тыңлый.

3. Жирле үзидарэ органнары жирлек исемненән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирәләр һәм Россия Федерациясе Граждан кодексында билгеләнгән тәртиптә аларның үтәләшен тәэмин итәләр.

85 маддә. Жирлекнең муниципаль милеген хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Жирлекнең муниципаль милеген хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына күчә.

86 маддә. Жирлек жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәте

Жирлек жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәте, әгәр законнарда башкача билгеләнмәгән булса, килешү нигезендә төзелә.

XIV бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

87 маддә. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты формасында эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлтелгән керемнәр һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук жирлек бюджетының күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр хисабына гамәлгә ашырылуы тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Жирлек жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителүче Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджеты үтәлеше турында хисаплар тапшыралар.

88 маддә. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджеты проектының төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителүче Татарстан Республикасы Бюджет кодексы белән билгеләнгән таләпләргә үтәп мөстәкыйль гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турында карары, аның үтәлеше турында еллык хисап, квартал саен жирлек бюджеты үтәлеше турында һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында (аларның хезмәте өчен түләүнең факттагы чыгымнарын күрсәтеп) белешмәләр түбәндәге адрес буенча махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкереләргә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш.

3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга үзгәрешләр кертү хакында жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган, чираттагы финанс елында һәм планнар чорында үз көченә керә торган бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга салучы жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек

бюджеты турында карар проекты жирлек Советына кертелгән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елына һәм планнар чорына) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә жирлекнең чыгым йөкләмэләрен финанс белән тәэмин итү максатында төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав нигезендә жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты проектының төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниясенә еллык юлламасының бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгеләүче нигезләмэләре;

- Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына юлламасы;

- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәте төп юнәлешләре;

- социаль-икътисадый үсеш фаразы;

- озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразына үзгәрешләр кертү проекты);

- муниципаль программалар (муниципаль программалар проекты, муниципаль программаларга үзгәрешләр кертү проекты).

8. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты турында карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы карардан тыш) кергән бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Жирлек бюджеты турында карар белән раслана:

- жирлек бюджеты керемнәренә баш администраторлары исемлеге;

- жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакларының баш администраторлары исемлеге;

- бюджет ассигнованиеләрен чыгымнар төрләре бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча яисә бүлек, бүлекчәләр, максатчан статьялар (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программасыз юнәлешләре), чыгымнар төрләре төркемнәренә (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яисә) максатчан статьялар (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре), чираттагы финанс елына һәм планнар чорына бюджетлар чыгымнары классификациясенә чыгымнар төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы,

жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән очрақларда бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү;

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә юнәлдерелгән бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм планнар чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан алынган һәм (яки) бирелгән бюджетара трансфертлар күләме;

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорының беренче елына бюджет расланган очрақта, шартлы рәвештә расланучы (расланган) чыгымнарның гомуми күләме бюджет чыгымнарының гомуми күләмәннән кимендә 2,5 проценты күләмдә (Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан максатчан билгеләнеше булган бюджетара трансфертлар хисабыннан каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), планнар чорының икенче елына бюджет чыгымнарының гомуми күләмәннән кимендә 5 проценты күләмдә (Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан максатчан билгеләнеше булган бюджетара трансфертлар хисабыннан каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганақлары;

- чираттагы финанс елыннан соң һәм планнар чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 январе торышына муниципаль эчке бурычның иң югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп;

- жирлек бюджетының Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән башка күрсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты карар проекты расланган бюджетның план чорының параметрларын үзгәртү һәм аларга план чорының икенче елы параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты карар проекты планнар чорының расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслай.

11. Жирлек Советына бюджет турында карар проекты белән бер үк вакытта тапшырыла:

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорына жирлекнең яқынча социаль-икътисадый үсеш нәтижәләре һәм агымдагы финанс елына жирлекнең көтелгән социаль-икътисадый үсеш нәтижәләре;

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразы;

- чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджетының төп характеристикалары фаразы (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы);

- жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методика проектлары) һәм исәпләре;

- чираттагы финанс елыннан соң һәм планнар чорының һәр елыннан соң килә торган елның (чираттагы финанс елыннан соң) 1 январе торышына муниципаль эчке бурычның иң югары чиге;

- агымдагы финанс елына көтелгән бюджет үтәлешен бәяләү;

- жирлек Советы, суд системасы органнары, жирлекнең ревизия комиссиясе тәкъдим иткән күрсәтелгән органнарның бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметалары мөнәсәбәтендә жирлек Башкарма комитеты белән каршылыктар барлыкка килгән очракта тапшырыла;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар белән муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү расланган очракта, жирлек бюджеты турында карар проектына муниципаль программа паспортлары (күрсәтелгән паспортларга үзгәрешләр проектлары) тапшырыла.

Жирлек бюджеты турында карар проектын да бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү белән кушымта, бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү белән кушымта булмаган очракта, жирлек бюджеты турында карар проектына аңлатма язуына кушымталар составына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм планнар чорына бюджет проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар, алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлек Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Жирлек Башкарма комитеты агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча, чираттагы финанс елына һәм планнар чорына жирлек бюджеты турында карар проектын жирлек Советы каравына кертә.

14. Жирлек бюджеты турында карар проектын жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән карау һәм раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елының 1 январеннән үз көченә керүен, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 маддәсе нигезендә күрсәтелгән карар белән күрсәткечләрне һәм характеристикаларны (кушымталарны) раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турында карар 1 январьдән үз көченә керә һәм финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә була, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яисә) жирлек бюджеты турында карар белән башкасы каралмаган булса.

Жирлек бюджеты турында карар, кул куелганнан соң 10 көннән дә соңга калмыйча, билгеләнгән тәртиптә рәсми басылып чыгарга тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының балансын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, дефицит күләме, муниципаль бурыч күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнары һәм Татарстан Республикасы законнарын үтәүне тәмин итәләр.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турында законнар һәм башка мәжбүри түләү турындагы законнар нигезендә формалаша.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда гамәлгә ашырыла.

19. Жирлек бюджеты чыгымнарын федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга гамәлгә ашыру рөхсәт ителми, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очрактан тыш.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

89 маддә. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты хисабына башкарыла.

90 маддә. Гражданның үзара салым акчасы

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә, жирле эһәмияттәге конкрет мәсьәләләренә хәл итү өчен гражданның бер тапкыр түләү башкарулары аңлашыла. Үзара салым түләү күләме жирлектә (жирлек составына керә торган торак пунктта) яшәүчеләрнең барысы өчен дә абсолют күләмдә тигез итеп билгеләнә, жирлектә (жирлек составына керә торган торак пунктта) яшәүчеләрнең гомуми санынан 30 проценттан да артмаган өлешен тәшкил иткән һәм алар өчен түләү күләмен киметергә мөмкин булган аерым категория граждандан тыш.

2. Граждандан әлеге маддәнең 1 өлешендә күрсәтелгән бер тапкыр түләүләренә кертү һәм файдалану мәсьәләләре жирле референдумда, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 маддәсе 1 өлеше 4.1 пункттында каралган очрактарда граждандан жыенында хәл ителә.

91 маддә. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары (муниципаль бурычы)

1. Жирлек бюджетын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатында, жирлек федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

Муниципаль бурыч алулар дигәндә жирлек исеменнән кыйммәтле кәгазьләрне урнаштыру юлы белән һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан займнар жәлеп итү аңлашыла, алар буенча муниципаль берәмлекнең займчы буларак муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә.

2. Муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукына Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм әлеге устав нигезендә жирлек Башкарма комитеты ия.

92 маддә. Жирлек бюджеты үтәлеше

1. Жирлек бюджеты үтәлеше Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуында башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетының үтәлеше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

93 маддә. Бюджет хисапчылыгы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисапчылыгы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисапчылыгы жирлек Башкарма комитеты тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисапчылыгы нигезендә төзелә.

3. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап жирлек Советы карары белән расланырга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап, аны жирлек Советына тапшырганчы, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисапчылыгын тышкы яктан тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү жирлек Советының ревизия комиссиясе тарафыннан жирлек Советының муниципаль хокукый актында билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы

таләпләрен үтәп, федераль законнарда билгеләнгән үзенчәлекләренә исәпкә алып һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп башкарыла.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты, агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча, бәяләмә эзерләү өчен жирлек бюджеты үтәләше турында хисап тапшыра. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисапчылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан да артмаган срокта башкарыла.

6. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә жирлекнең ревизия комиссиясе тарафыннан жирлек Советына, шул үк вакытта Башкарма комитетка тапшырыла.

7. Жирлек Башкарма комитеты ел саен, агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтәләше турында жирлек Советы карары проектын, жирлек бюджеты үтәләше турында башка бюджет хисабын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны теркәп, хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтәләше турында хисапны жирлек Советына тапшыра.

8. Жирлек Советы бюджеты үтәләше турында еллык хисапны карау нәтижәләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапны раслау яки кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы бюджеты үтәләше турында еллык хисапны кире кагу очрагында, ул ышанычсыз яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматлар булу фактын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек Советы бюджеты үтәләше турында карар белән хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты керемнәре, чыгымнары һәм дефициты күрсәтелгән жирлек бюджеты үтәләше турында хисап раслана.

Хисап финанс елына жирлек Советы бюджеты үтәләше турында карарга кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

- бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы.

Жирлек Советы бюджеты үтәләше турында карар белән шулай ук жирлек бюджеты үтәләше турында карар кабул итү өчен Россия Федерациясе Бюджет кодексы, аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән башка күрсәткечләр раслана.

1. Муниципаль финанс контроле бюджет мөнәсәбәтләрен жайга салучы хокукый актлар, гавами норматив йөкләмәләрне һәм Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга башка түләүләр буенча йөкләмәләрне шарт белән чикләүче хокукый актлар үтәлешен тәэмин итү, шулай ук бюджеттан средстволар бирү турында дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләре (киләшүләре) шартларын үтәү максатында гамәлгә ашырыла.

Тышкы һәм эчке, башлангыч һәм соңгы муниципаль финанс контроле була.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле жирлек ревизия комиссиясенә контроль эшчәнлегә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле Башкарма комитетның контроль эшчәнлегә булып тора.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше барышында бюджет бозуларын кисәтү һәм булдырмау максатыннан, башлангыч контроль гамәлгә ашырыла.

5. Соңгы контроль жирлек бюджеты үтәлеше нәтижәләре буенча, аның үтәлешенә законлылыгын, исәп һәм хисаплылыкның дөреслеген билгеләү максатыннан башкарыла.

XV бүлек. УСТАВ КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР КЕРТҮ

95 маддә. Устав проектының эзерләү, әлегә уставка үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү тәртибе

1. Устав проекты, әлегә уставка үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү турында жирлек Советы карары проекты жирлек Советына жирлек Советы депутатлары, жирлек Башлыгы, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Устав проекты, әлегә уставка үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү турында карар проектының эзерләү өчен, жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлегә комиссия эшендә катнашу өчен, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Устав проекты, әлегә уставка үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү турында жирлек Советы карары проекты, уставны кабул итү, уставка үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү турында мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьләр ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10 й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки

интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>) урнаштырылырга тиеш, шул ук вакытта жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән устав проекты, уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибе, шулай ук гражданның аның буенча фикер алышуда катнашу тәртибе бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелгә) тиеш. Уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында, әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатында үзгәрешләр кертелгәндә, устав проекты, уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданның аның буенча фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек Советы утырышында карау алдыннан устав, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары проекты буенча әлеге устав нигезендә халык тыңлаулары үткәрелә, жирлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында, әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатында үзгәрешләр кертелгән очрактан тыш.

96 маддә. Устав кабул итү, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Устав проектын, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын карау жирлек Советы тарафыннан кимендә ике укылышта регламент нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Устав проектын, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын беренче укылышта кабул иткәннән соң, әлеге проект жирлек Башлыгы тарафыннан жирлек Советы депутатларына, хокукый инициатива хокукына ия башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен жиберелә.

3. Устав, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек өчтән ике өлеше тавышы белән кабул ителә.

4. Уставны федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль закон, Татарстан Республикасы законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән булса, жирлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын исәпкә алып билгеләнә, уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) һәм халык тыңлауларында фикер алышу, аның буенча гражданның тәкъдимнәрен исәпкә алу, жирлек Советы утырышларын кабат үткөрү зарурлыгы,

мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәвенә алу һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) сроклары, кагыйдә буларак, алты айдан да артмаска тиеш.

97 маддә. Уставның үз көченә керү тәртибе, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карарлар

1. Устав, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары, кабул ителгәннән соң, жирлек Башлыгы тарафыннан федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Устав, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары, дәүләт теркәвенә алганнан соң, махсус мәгълүмати стендларда урнаштырылып, рәсми рәвештә халыкка житкерелергә тиеш: Мәләкәс ау., Яшьл ур., 20 й. (административ бина); Мәләкәс ау., Үзәк ур., 27А й. (авыл клубы бинасы); Иске Жирекле, Дуслык ур., 25А й. (авыл клубы бинасы); Яңа Жирекле авылы, Үзәк ур., 10.й. (авыл клубы бинасы); Калинин авылы, Үзәк ур., 18А й. (авыл ФАПы бинасы), Куаклы авылы, Үзәк ур., 7 й яки интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Тукай муниципаль районының рәсми сайтында (<http://tukay.tatarstan.ru>), шулай ук Россия Юстиция министрлыгының «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» порталында (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>) урнаштырылырга тиеш, рәсми басылып чыккач (халыкка игълан ителгәч), алар үз көченә керә.

Муниципаль хокукый актны яисә жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүне рәсми бастырып чыгару дип аның тулы текстын тиешле муниципаль берәмлектә таратыла торган вакытлы басма матбугатта беренче бастырып чыгару санала.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләрне рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук мәгълүмат челтәреннән файдаланырга хокуклы. Муниципаль хокукый актның тулы тексты рәсми мәгълүмат челтәрендә басылып чыккан (урнаштырылган) очракта, басма матбугатта аның күләмле график һәм таблица формасындагы кушымталары бирелмәскә мөмкин.

3. Уставка кертелгән һәм жирле үзидарә органнарының структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләрне бүлү (уставны федераль законнарга туры китерү очрагынан, шулай ук вәкаләтләрне, вәкаләтләр срогын, жирлек Башлыгын һәм жирле үзидарәнең башка сайланулы вазыйфаи затларын сайлау тәртибен үзгәртү) уставка әлеге үзгәрешләр һәм өстәмәләрне кертү турында карар кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләр вакыты чыкканнан соң үз көченә керә.

4. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белә кертелә, ул түбәндәгечә рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) жирлек Башлығы имзалаган жирлек Советы карары белән;

2) жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән һәм жирлек Башлығы имзаланган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта элге хокукый актка аны кабул итү турында жирлек Советы карары реквизитлары куела. Жирлек Советының мондый карарына уставка кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмэләр үз көченә керү турында күчмә нигезләмэләр һәм (яки) нормалар кертү рөхсәт ителми.

5. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән уставны яңа редакциядә баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта яңа устав кабул ителә, ә элек гамәлдә булган устав һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый актлар яңа устав үз көченә кертгән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге Советының 2019 елның 30 сентябрьнең 56/1 санлы карарына 2 кушылта

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге Советының «Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге уставы турында» карар проекты буенча гражданның фикер алышуда катнашу һәм тәкъдимнән исәпкә алу тәртібе

1. «Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге уставы турында» карар проекты буенча тәкъдимнән язма формада төзәтмәләр таблицасы рәвешендә кушылта нигезендә кертелә:

№	Пункт, пунктча	Карар проекты тексты	Төзәтелгән текст	Төзәтүне исәпкә алып, карар проекты тексты	Төзәтмә авторы (фамилиясе, исеме, атасының исеме, адресы, телефоны, эш яки уку урыны)

Тәкъдимнән түбәндәге адрес буенча жиберелә: ТР, Тукай районы, Мәләкәс аулы, Яшьлек урамы, 20 йорт;

почта аша: 423897, ТР, Тукай районы, Мәләкәс аулы, Яшьлек урамы, 20 йорт;
яисә факс буенча: (8552) 79-35-44.

Тәкъдимнән, карар проектын жирлекнең махсус жиһазландырылган мәгълүмат стендларында урнаштырып, халыкка игълан иткән көннән алып, 2019 елның 15 июненә кадәр эш көннәрендә 8.00 сәгатътән 16.20 сәгатъкә кадәр кабул ителә.

2. Халык тыңлауларында чыгыш ясау хокукы белән катнашу өчен гаризалар түбәндәге адрес буенча бирелә: ТР, Тукай районы, Мәләкәс аулы, Яшьлек урамы, 20 йорт;

почта аша: 423897, ТР, Тукай районы, Мәләкәс аулы, Яшьлек урамы, 20 йорт;
яисә факс буенча: (8552)79-35-44.

Гаризалар эш көннәрендә 8.00 сәгатътән 16.20 сәгатъкә кадәр халык тыңлауларын үткөрү датасына кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә.

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Советының 2019 елның 30 сентябрьның 56/1 санлы карарына кушымта

Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Советының «Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге уставы турында» карар проекты буенча халык тыңлауларын үткөрү тәртибе

1. Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Советының «Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге уставы турында» карар проекты буенча халык тыңлаулары Тукай муниципаль районы «Мәләкәс авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге уставының 19 маддәсе нигезендә үткәрелә.

2. Үз тәкъдимнәрен дәлилләү өчен чыгыш ясау хокукы белән халык тыңлауларында катнашучылар булып Татарстан Республикасы Тукай муниципаль районы Мәләкәс авыл җирлеге Советына халык тыңлауларын үткөрү датасына кадәр җиде көннән дә соңга калмыйча язма гариза биргән җирлек халкы тора.

3. Халык тыңлауларында чыгыш ясау хокукыннан башка барлык кызыксынган авыл халкы катнаша ала.

4. Катнашучылар халык тыңлаулары башланьрга 1 сәгать кала теркәлә башлый.

5. Халык тыңлауларына авыл җирлеге Башлыгы рәислек итә.

6. Халык тыңлаулары рәислек итүченең катнашучыларга фикер алышына торган мәсьәләнең асылы, тыңлаулар үткөрү тәртибе турында хәбәр итүче кереш сүзе белән ачыла.

7. Беркетмәне рәсмиләштерү, кергән тәкъдимнәрне, искәртмәләрне исәпкә алу өчен, рәислек итүче тәкъдире буенча секретариат җитәкчесе һәм ике әгъзасы составында халык тыңлаулары секретариаты сайлана.

8. Төп доклад белән эшче төркем әгъзасы чыгыш ясыя.

9. Чыгыш ясау хокукы белән халык тыңлауларында катнашучылар, гариза бирү вакытына карап, чират тәртибендә үз тәкъдимнәрен дәлилләү өчен чакырыла.

10. Халык тыңлауларында катнашучыларның чыгышлары 5 минуттан артмаска тиеш.

11. Халык тыңлауларында катнашучылар, чыгыш тәмамланганнан соң, рәислек итүче рәхсәте белән чыгыш ясаучыларга сораулар бирергә хокуклы.

12. Халык тыңлауларында катнашучылар халык тыңлаулары барышына кысылырга, аны өзәргә һәм үткөрүгә комачауларга хокуклы түгел.

13. Халык тыңлауларын үткэргэндэ тэртипне саклау халык тыңлауларында катнашу өчен мәжбүри шарт булып тора.

14. Катнашучылар тарафыннан халык тыңлауларын үткөрү тэртибе бозылган очракта, рәислек итүче аларны утырыш залыннан чыгаруны таләп итэргә хокуклы.

15. Чыгышлар тәмамланганнан соң, рәислек итүче халык тыңлаулары барышында әйтелгән тәкъдимнәрне, искәرمәләрне ачыклау өчен, халык тыңлаулары секретариаты житәкчесенә сүз бирергә мөмкин.

16. Тыңлауларда катнашучыларның барлык искәرمәләре һәм тәкъдимнәре халык тыңлаулары беркетмәсенә кертелә. Беркетмә билгеләнгән тэртиптә авыл жирлегә Советы материалларында саклана.

17. Халык тыңлаулары нәтижеләре буенча бәяләмә эшче төркем тарафыннан әзерләнә.

18. Халык тыңлаулары нәтижеләре буенча бәяләмә халыкка игълан ителергә тиеш.

19. Халык тыңлауларын үткөрүне оештыру һәм матди-техник тәәмин итү авыл жирлегә Советы тарафыннан башкарыла.